

Sosiaaliset riskit – määritelmiä ja merkitys yhteiskunnassa

Pauliina Havakka

Sosiaalisten riskien käsite on usein määritelty suppeasti. Sosiaalisten riskien hallintaan käytetään suomalaisessa sosiaaliturvassa vuosittain lähes 70 miljardia euroa, ja sosiaalivakuutusjärjestelmissä lähes 40 miljardia euroa. Sosiaaliset riskit sijoittuvat koko elämänkaarelle, joten niiden merkitys on suuri yksilön toimeentulolle. Sosiaaliin riskeihin ja niiden syntymiseen vaikuttavat useat tekijät. Artikkelissa kootaan yhteen sosiaalisen riskin määritelmiä ja analysoidaan sosiaalisen riskin käsitettä niiden pohjalta. Lisäksi artikkelissa määritellään erikseen kukin riski sosiaalisten riskien määritelmien avulla, jonka jälkeen tutkitaan tilastotilaston avulla sosiaalisten riskien merkitystä yhteiskunnassa ja iän ja sukupuolen näkökulmista.

Johdanto

Sosiaalisten riskien käsite ei ole täysin vakiintunut. Yleisemmin sosiaalisilla riskeillä tarkoitetaan esimerkiksi elämänkaareen tai terveyteen liittyviä riskejä, jotka toteutuessaan vaikuttavat negatiivisesti yksilön toimeentuloon. Sosiaaliset riskit ovat näkyvillä kaikkialla yhteiskunnassa. Yksilöille on keskeistä oma ja perheen toimeentulo ja hyvinvointi, työnantaja pohtii esimerkiksi, miten se voisi hallita työkyvyttömyyden riskiä ja poliitikot nostavat esille esimerkiksi työttömyyteen ja eläkkeisiin liittyviä kysymyksiä niiden ollessa tärkeitä puheenaiheita heidän äänestäjilleen. Sosiaalivakuutusorganisaatioissa taas pohditaan esimerkiksi, miten eläkejärjestelmän sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys turvataan tai miten työttömyyden riskiä voidaan vähentää sekä vakuutus- ja finanssialalla mietitään, millaisia tuotteita heillä on tulevaisuudessa esimerkiksi sairauden riskin varalta. (Ks. esim. Sorsa 2011, 11.)

Sosiaalisten riskien merkitys yksilöille ja yhteiskunnalle on suuri moderneissa hyvinvointivaltioissa. Sosiaaliset riskit ajoittuvat koko ihmisen elinkaarelle ja niiden toteutumisella on suuri merkitys ihmisten hyvinvoinnille ja toimeentulolle. Esimerkiksi vanhuuden riski ajoittuu työuran jälkeen koko loppuelämän ajalle, jolloin vakuutettava aika voi olla hyvin pitkä ja myös vanhuuseläkettä voidaan maksaa jopa useiden vuosikymmenien ajan. Sosiaaliset riskit aiheuttavat toteutuessaan merkittäviä kustannuksia koko yhteiskunnalle: sosiaalisten riskien aiheuttamien toimeentulomenetysten tai niiden kustannusten korvaaminen ja esimerkiksi työkyvyttömiä henkilöiden siirtyminen työntekijästä eläkkeensaajaksi aiheuttavat haasteita hyvinvointivaltion ja sosiaaliturvajärjestelmien taloudelliselle ja sosiaaliselle kestävyydelle. Suomen sosiaaliturvan menot vuonna 2015 olivat 66,3 miljardia euroa, joka on suhteessa bruttokansantuotteeseen 31,6 prosenttia. Vanhuuteen liittyvät eläkkeet ja palvelut muodostivat lähes 40 prosenttia sosiaalimenoista, ja toiseksi eniten sosiaalimenoja käytettiin sairauteen ja terveyteen. Toimeentuloturvan osuus menoista oli 61,5 ja palvelujen 38,5 prosenttia. (THL 2017, 1, 2, 4.) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2015 taloudellinen huoltosuhde oli 143, joka tarkoittaa sataa työssäkäyvää henkilöä kohti 143 ei-työssäkäyvää henkilöä (Findikaattori 2017). Suhdeluvun ennakoitaan tulevaisuudessa heikentyvän entisestään väestön ikääntyessä. Sosiaalivakuutuksen menot vuonna 2015 olivat noin 38 miljardia euroa, joka oli noin 18 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen (Vanne 2017, 227).

Sosiaaliset riskit hyvinvointivaltion kontekstissa voidaan jaotella perinteisiin ja uusiin sosiaalisiin riskeihin. Perinteiset sosiaaliset riskit ovat olleet olemassa jo ennen nykyaikaisten sosiaaliturvamuotojen syntymistä, ja nykyiset sosiaaliturvajärjestelmät onkin rakennettu näiden riskien pohjalta. Perinteisiä sosiaalisia riskejä ovat sairauden, työkyvyttömyyden, työtapaturman, työttömyyden, vanhuuden ja kuoleman riskit, joten ne ajoittuvat ihmisen koko elämänkaarelle. Sotien jälkeinen yhteiskunta pystyi vähentämään useimpia sosiaalisia riskejä, ja perinteisen teollisuusyhteiskunnan riskien uskottiin jo tulleen vähemmän tärkeiksi tai jopa poistuneen. Jälkiteollinen yhteiskunta on kuitenkin muuttanut merkittävästi tilannetta ja uusia riskejä on syntynyt. (Esping-Andersen 1999, 32.) Riskit ovat muodostuneet muun muassa per-

he-elämän, työmarkkinoiden, globalisaation, teknologisten uudistusten ja demografisten muutosten seurauksena. (Ks. esim. Timonen 2003; Bonoli 2006.) Perinteiset sosiaaliset riskit eivät ole kuitenkaan poistuneet vaan ne ovat edelleen olemassa.

Sosiaalisen riskin käsite on määritelty usein suppeasti hyvinvointivaltion kontekstissa. Tämän vuoksi sosiaalisen riskin määrittely aiemmin esitettyjä määrittelyjä hyödyntäen tuo oman panoksensa tieteelliseen keskusteluun. Sosiaalisen riskin käsitteellä on myös toisenlaisia merkityksiä kuin millaisen merkityksen käsite on hyvinvointivaltion yhteydessä saanut. Lisäksi sosiaalisen riskin käsitteellä on synonyymejä, jotka voivat käytännössä tarkoittaa samaa kuin sosiaalinen riski hyvinvointivaltiossa. Tämän artikkelin ensimmäisenä tavoitteena on tutkia, miten sosiaalisen riskin käsitettä on määritelty hyvinvointivaltion kontekstissa ja analysoida näiden määritelmien pohjalta käsitettä. Lisäksi tarkoituksena on analysoida muita sosiaalisen riskin määritelmiä tai sosiaalisen riskin synonyymejä etsien niistä riskin käsitettä avaavia tunnuspiirteitä.

Perinteisiä sosiaalisia riskejä on myös määritelty suhteellisen vähän ja lisäksi määritellyt esitetään usein hajanaisesti akateemisessa kirjallisuudessa. Artikkelin toisena tavoitteena on määritellä, millaisia sosiaalisia riskejä tutkimuskohteiksi valitut sosiaaliset riskit ovat sekä avata kunkin riskin ominaisuuksia sosiaalisen riskin käsitteen avulla. Tarkastelussa keskitytään perinteisiin sosiaalisiin riskeihin. Uusia sosiaalisia riskejä tarkastellaan siltä osin, kun ne liittyvät perinteisiin sosiaalisiin riskeihin eikä niitä välttämättä voida erotella kuuluvaksi puhtaasti kumpaankaan kategoriaan. Artikkelissa käsitellään sen vuoksi myös väestön ikääntymistä ja pitkäaikaistyöttömyyttä, jotka voidaan luokitella sekä perinteisiksi että uusiksi sosiaalisiksi riskeiksi. Sosiaalisten riskien merkitystä yhteiskunnassa analysoidaan valmiiden tilastoaineistojen avulla sekä riskien volyymien että iän ja sukupuolen merkityksen osalta. Tilastoaineisto on rajattu Suomeen, sillä Suomi pohjoismaisena hyvinvointivaltiona on kiinnostava tutkimuksen kohde.

Sosiaalisen riskin käsitteen määrittelyä

Miten ja milloin riskistä tuli sosiaalinen?

Riskillä tarkoitetaan vaaraa, uhkaa tai epäedullista tapahtumaa, joka voi kohdistua keneen tahansa (Ewald 2004, 23). Riski voidaan määritellä esimerkiksi seuraavasti: ”jossakin määrin enemmän tai vähemmän todennäköistä vaaraa tai haittaa henkilölle, joka on sille alttiina” (Albert 2004, 23). Riski tarkoittaa epävarmuutta jonkin tapahtuman sattumisesta, ja näistä tapahtumista vähintään yksi tai useampi on ei-toivottu. Riskin käsitteeseen liittyy siis keskeisesti epävarmuuden käsite. (Merkhofer 1987, 1–2; ks. myös Macgill & Siu 2004, 315–316; Aven & Renn 2009, 1–2.) Riskillä voi olla tappion lisäksi myös voiton mahdollisuus (ks. esim. Rantala & Kivisaari 2014, 65). Riski voidaan käsitteellistää kahdella tavalla: riskinä jostain ja riskinä jollekin. Ensimmäisellä viitataan tietyn tapahtuman sattumiseen ja sen todennäköisyyteen. Jälkimmäisellä tarkoitetaan tapahtumaa, joka muuttaa odotettua tapahtuman kulkua. Tällöin korostuu kyseisen tapahtuman merkitys ja tärkeys suhteessa nykyiseen tilanteeseen. (Sorsa 2011, 15–16.)

Vakuutuksessa riskillä ei tarkoiteta tapahtumaa eikä tietynlaista tapahtumaa. Sen sijaan riskillä tarkoitetaan erityistä tapaa käsitellä tiettyjä tapahtumia, jotka voivat kohdentua jollekin ihmisjoukolle. (Ewald 2004, 45.) Ewaldin mukaan riskit ovat aina kollektiivisia, vain onnettomuudet ovat henkilökohtaisia (Ewald 1991, 199). Riskit ovat näkyvissä kaikkialla modernissa yhteiskunnassa. Beck on esittänyt teorian maailmasta riskiyhteiskuntana, jonka keskiössä ovat riskit mikrotasolta makrotasolle ja paikallisesta globaaliin tasoon. (Beck 1999; ks. esim. Sorsa 2011, 11.) Riskeihin liittyy laaja joukko tulevaisuuden tapahtumia, jotka ovat usein monimutkaisia ja hyvin erilaisia (Kemshall 2002, 3). Riskit voivat olla luonnollisia (esimerkiksi luonnonkatastrofit) tai ne voivat olla ihmisen toiminnan aiheuttamia (esimerkiksi talouspolitiikasta johtuva inflaatio). Riskit voivat olla riippumattomia toisista riskeistä (esimerkiksi yksittäinen sairastuminen) tai ne voivat korreloida yksilöiden tai ajan (makrotyyppiset riskit) kanssa. Riskit voivat olla kotitaloudelle harvinaisia, mutta ne voivat aiheuttaa vakavia hyvinvointivaikutuksia tai vastaavasti riskit voivat olla yleisiä, mutta niiden hyvinvointivaikutukset voivat olla lieviä. Harvinais-

sesta riskistä esimerkkinä on pysyvä työttömyys ja työtapaturma sekä yleisestä riskistä tilapäinen työttömyys ja sairastuminen. (Holzmann & Jorgensen 2001, 539; 1999, 1011–1012; World Bank 2003, 5–6.) Riskillä voidaan tarkoittaa eri asioita eri yhteyksissä. Riskejä voidaan luokitella riskien ominaisuuksien mukaan esimerkiksi sosiaalisiin riskeihin, sijoitusriskeihin, taloudellisiin ja poliittisiin riskeihin. (Merkhofer 1987, 1.) Riskiin voi liittyä toisaalta yksilöllistä pelkoa ja toisaalta sosiaalisia oikeuksia. Riskiä voidaan hallita esimerkiksi vakuuttamalla, mutta toisaalta kaikkia riskejä ei voida hallita. Yhteiskunnasta riippuu se, miten määritellään yksilöllisesti ja toisaalta kollektiivisesti hallittava riski. (Culpitt 1999, 9–10.)

Myös Helne toteaa, että sosiaalisen riskin käsite on määritelty usein hyvin lakonisesti. Helnen mukaan pisimmälle riskien sosiaalisuuden ymmärtämisessä mennään Albertin (2004) artikkelissa, jossa hän Duverger'n (1950) ajatusta lainaten oikeuttaa vakuutuksen sen moraalisen muutoksen kautta. Tätä muutosta kutsutaan riskin sosiaalistamiseksi. Riski siis siirretään yksilöllisen varautumisen sijaan kollektiivin kannettavaksi. Sosiaalisen riskin käsite mahdollistaa vakuutusteknologian soveltamisen sosiaalisiin ongelmiin sekä sosiaalista oikeudenmukaisuutta että solidaarisuutta luomalla. (Helne 2004, 235–236; Albert 2004, 32; Gordon 1991, 40.) Pat O'Malley'n mukaan sosiaalisen riskien käsite tekee tämän mahdolliseksi, mutta ei välttämättömäksi (O'Malley 1992, 268).

Sosiaalinen on usein koettu ongelmalliseksi käsitteeksi, koska sosiaalinen on jotain, joka on olemassa, mutta mitä kukaan ei voi koskea (Helne 2004, 235). Käsitteellä sosiaalinen voidaan viitata siihen, että riskit ovat syntyneet sosiaalisessa kanssakäymisessä eikä siis yksittäisten yksilöiden toimesta. Lisäksi sosiaalinen tarkoittaa asioita, jotka voivat kohdistua kenelle tahansa. Ewaldin (1991, 210) mukaan ihmisten yhteiselämästä aiheutuu väistämättä ongelmia ja onnettomuuksia. Koska riskit ovat sosiaalisia, on niitä myös korjattava sosiaalisesti. (Helne 2004, 227–228.) Sosiaalisen voi tulkita myös viittaavaan sosiaalipolitiikkaan, sillä sosiaalisten riskien keskeinen hallintakeino on sosiaalivakuutus, joka on sosiaalipolitiikan yksi väline. Lisäksi sosiaalivakuutusta harjoitetaan julkisen vallan toimesta, joten sosiaalista turvallisuutta toteutetaan julkisen vallan toimenpiteillä muun muassa sosiaalivakuutusjärjestel-

mien avulla. (Helne 2004, 228.) Yksilöllisestä riskistä muodostuu sosiaalinen riski, kun 1) yksilöön kohdistuvalla riskillä on laajempia yhteiskunnallisia seurauksia, 2) yhteiskunta tunnistaa riskit sosiaalisiksi, jotka tarvitsevat yhteiskunnan puuttumista ja 3) yhteiskunnan kompleksisuus aiheuttaa sen, että riskit eivät ole enää yksilöiden itsensä hallinnassa. Riskien yleistyminen aiheuttaa myös sen, etteivät ne ole yksilöiden lisäksi myöskään perheen ja markkinoiden hallittavissa. (Esping-Andersen 1999, 37.) Sosiaalisen riskin käsitettä voisi myös johtaa sosiaalivakuutuksen käsitteestä. Riskit ovat syntyneet sosiaalisessa kanssakäymisessä ja ne voivat kohdata kenet tahansa eli sosiaaliset riskit ovat kattavia. Sosiaalisen riskin käsite mahdollistaa myös sen, että sosiaaliset ongelmat voidaan vakuuttaa lakisääteisellä vakuutuksella. (Helne 2004, 236.) Sosiaaliset riskit ovat usein monimutkaisia, jonka vuoksi koko yhteiskunta voidaan pitää vastuullisena ja myös korvausvelvollisena (Fross, Kalimo & Purola 2004, 344). Hyvinvointivaltion antama turva tarkoittaa, että yhteiskunta on halunnut tietoisesti toimia tietyllä tavalla, vaikka toimintaan liittyy riskejä (Denney 2005, 9).

Sosiaalivakuutuksen ja sosiaalisen riskin käsite kytkeytyvät ajallisesti toisiinsa, sillä molemmat vakiintuivat käyttöön teollistumisen myötä 1800-luvulla. Teollistuminen aiheutti tuona aikana uusia toimeentulon riskejä, kun esimerkiksi sattui työtapaturmia tai työttömiä oli aiempaa enemmän. Edellä mainittuja teollistumisen aiheuttamia riskejä varten luotiin sosiaalivakuutus. (Huhtanen 2017, 58.) Nykyisiin sosiaalisiin riskitilanteisiin varauduttiin siten hyvinvointivaltion perustamisesta alkaen. Sosiaalisten riskien turvaaminen lakisääteisellä vakuutusturvalla ajoittuu kuitenkin ajallisesti hyvinkin erilaisiin vaiheisiin ja eri aikoihin maasta riippuen. Lisäksi sosiaaliset riskit muuttuvat ajan kuluessa.

Sosiaalisen riskien käsite hyvinvointivaltion kontekstissa

Hyvinvointivaltion kontekstissa sosiaalisilla riskeillä tarkoitetaan yhteiskunnallisesti merkittäviä toimeentuloa uhkaavia riskejä (ks. esim. Andersen & Ringdal 2012, 19). Toimeentuloriskit voivat kohdistua yksilöihin tai kotitalouteen esimerkiksi sairauden seurauksena tai laajemmin tiettyyn yhteisöön tai jopa tiettyyn valtioon esimerkiksi epidemian, luonnonkatastrofin tai inflaa-

tion seurauksena (Holzmann & Jorgensen 1999, 1012). Sosiaalisen riskin suppeimmat määritelmät ovat: henkilövahingon vaara sosiaalivakuutuksessa (Rantala & Kivisaari 2014, 65) ja lainsäädännössä henkilöriskeiksi luokiteltu riski (Kangas & Niemelä 2017, 18), joilla tarkoitetaan perinteisiä sosiaalisia riskejä.

Sosiaalisia riskejä voidaan jaotella eri tavoilla. Yleisin akateemisessa kirjallisuudessa esitetty jaottelu on sosiaalisten riskien jaottelu perinteisiin ja uusiin sosiaalisiin riskeihin. Perinteiset ja uudet sosiaaliset riskit määritellään myöhemmin. McKinnon ym. jaottelevat sosiaaliset riskit työmarkkinoihin ja elämäntaakkaan liittyviin riskeihin, terveyteen liittyviin riskeihin, työhön liittyviin onnettomuuksiin ja sairauksiin ja työttömyyteen liittyviin riskeihin (ks. McKinnon ym. 2014, 24–25). Esping-Andersen taas jaottelee sosiaaliset riskit kolmeen luokkaan: eri yhteiskuntaluokkiin, elämäntaakkaan ja sukupolviin liittyviin sosiaalisiin riskeihin. Esping-Andersenin mukaan eri yhteiskuntaluokilla on osittain erilainen sosiaalisen riskin taso, koska sosiaaliset riskit ovat jakaantuneet epätasaisesti eri sosiaaliluokissa. Sosiaaliset riskit ovat myös jakaantuneet epätasaisesti elinkaaren aikana. Lapsuuden ja vanhuuden ajat ovat passiivisempia aikoja, joihin myös kohdistuvat suurimmat köyhyysriskit. Jälkiteollisessa yhteiskunnassa suurimmat riskit kohdistuvat nuoruuteen ja aikuisuuteen. Eri sukupolvien välisiin eroihin sosiaalisissa riskeissä Esping-Andersen toteaa, että köyhyys ja eriarvoisuus voivat myös periytyä. (Esping-Andersen 1999, 40–43.)

Vaikka määritelmät ja jaottelut eroavat hyvinvointivaltion kontekstissa jonkin verran, on sosiaalisilla riskeillä myös yhteisiä ominaisuuksia. Sosiaaliset riskit kohdistuvat henkilöihin, joten omaisuuteen kohdistuvia riskejä ei luokitella sosiaalisiksi riskeiksi (Kangas & Niemelä 2017, 18). Tulot ja omaisuus ovat taloudellisia resursseina erilaisia suhteessa sosiaalisiin riskeihin. Yksilöllisten sosiaalisten riskien toteutuminen tarkoittaa yleensä ansiotulojen vähenemistä tai päätymistä, kun taas omaisuus voi joissain tapauksissa toimia eräänlaisena vakuutuksena riskitilanteissa korvaten siten ansiotulojen menetystä. (Hiilamo & Saari 2007, 257–258.) Sosiaalisia riskejä voidaan pitää yhteiskunnassa välttämättöminä seurauksina eli niitä ei ole mahdollista täysin välttää.

Sosiaaliset riskit ajoittuvat eri tavalla ihmisen elämänkaarella (Esping-Andersen 1999, 36), sillä eri elämänvaiheissa on erilaisia sosiaalisia riskejä. Sosiaalisten riskien ajoittuminen voidaan jakaa elämänkaaren vaiheiden mukaan esimerkiksi: syntymään, lapsuuteen, nuoruuteen, aikuisuuteen, vanhuuteen ja kuolemaan. Esimerkiksi ihmiset voivat kuolla elämänkaaren eri vaiheilla, kun taas työttömyyden riski ajoittuu työikäiseen väestöön. Sosiaaliset riskit siis vaikuttavat ihmisiin vahvemmin tietyissä elämänvaiheissa ja ryhmissä, vaikka ne jakautuvat koko elämänkaarelle ja koskevat jollain tavalla kaikkia ihmisiä. Sosiaaliset riskit liittyvät erityisesti siirtymiseen elämänkaaren eri vaiheiden välillä kuten siirtymiseen nuoruudesta työmarkkinoille ja työmarkkinoilta eläkkeelle. Nykyään elämäntilanteiden nopeat muutokset, muutosten enustamattomuus ja vaihtelevuus aiheuttavat hyvinvoinnin vajausiin aiempaa enemmän erilaisten tekijöiden yhdistelmiä. (Hellsten 2004, 138; 2000, 88.) Sosiaalisia riskejä voidaan arvioida myös esimerkiksi eri ikäisten ihmisten osalta eli lasten, nuorten, aikuisten ja vanhusten näkökulmista (Sorsa 2011, 25).

Osa sosiaalisista riskeistä on jatkuvia, jopa ikuisia, toiset ovat taas muuttuvia riskejä, jotka ”tulevat ja menevät” historian mukana. (Esping-Andersen 1999, 36–37.) Tänä päivänä perinteisiksi katsottavat sosiaaliset riskit ovat todennäköisesti tulevaisuudessakin jatkuvia, mutta sen sijaan osa uusista sosiaalisista riskeistä saattaa olla muuttuvia tai osasta voi tulla jopa perinteisiä sosiaalisia riskejä ajan kuluessa. Todennäköisesti ajan kuluessa nousee uusia sosiaalisia riskejä, joita ei tällä hetkellä ole edes mahdollista ennakoita. Esimerkiksi sairastumisen ja kuoleman riskit ovat olleet olemassa modernin sivilisaation aikana, mutta työttömyyden riski on uudempi riski. Edellä mainitut kaksi perinteistä sosiaalista riskiä ovat luonteeltaan yleisiä, jotka kohdentuvat kaikkiin ihmisiin. Sen sijaan osa riskeistä on ainakin osittain sosiaalisesti straffoituuneita, koska ne ovat todennäköisempiä tietyillä sosiaalisilla ryhmillä. Tällaisia riskejä ovat muun muassa työttömyyden ja köyhyyden riskit. Sosiaalisten riskien jakaantumiseen ihmisten välillä vaikuttavat siten esimerkiksi sukupuoli, sukupolvi, ikä ja sosiaaliluokka. (Esping-Andersen 1999, 32, 36–37.) Työttömyyden riski voidaan nostaa esille esimerkkinä riskistä, joka on yleisempi riski matalammin koulutetuilla kuin korkeammin koulutetuilla. Rawlsin oikeudenmukaisuusperiaatteisiin liittyy teoria päätöksenteosta tietämättömyyden

verhon takana. Tämän periaatteen mukaan voidaan ajatella sosiaalisten riskien jakautuvan sattumanvaraisesti, jolloin tietämättömyyden verhon takana toimivat vakuutusjärjestelmät jakavat riskin. Tällöin sosiaalisen riskin toteutuminen ei merkitse yksilön kannalta niin suurta taloudellista menetystä kuin se muuten aiheuttaisi. (Rawls 1972; Hagfors, Kajanoja & Kangas 2004, 302.)

Sosiaaliset riskit sisältävät yksilöllisiä riskejä ja makrotason yhteisöllisiä riskejä. Lisäksi ne voivat sisältää makrotasolla järjestelmäriskkejä, jotka aiheuttavat taloudellisia kustannuksia yksilöille ja yhteiskunnalle. Makrotason järjestelmäriskkeinä voidaan pitää väestörakenteen muutokseen liittyviä ilmiöitä. Monet sosiaalisista riskeistä ovat sellaisia, etteivät ne sovellu kaupallisesti hallittavaksi. Tätä selittää riskienhallintaan ja vakuuttamiseen liittyvät vakuutusenantajan ja –ottajan väliset kustannus-hyötyarviot sekä vastuunvalinnan ja moraalikadon ongelmat. Lisäksi monet sosiaaliset riskit voivat myös kohdistua yksilöön ennen kuin yksilön on ollut mahdollista ottaa vakuutusta tai maksaa vakuutusmaksua. On myös olemassa riskejä, joista yksilö ei ole edes tietoinen ja siten riskiä varten ei ole myöskään osattu varautua. Joitain sosiaalisia riskejä leimaa se, että henkilö voi itse vaikuttaa riskien toteutumiseen kuten esimerkiksi aloittamalla opiskelun tai jäämällä hoitamaan lasta kotona. Sosiaaliin riskeihin luetaan siten sekä otetut että pakotetut riskit. Yksilöllisen riskin toteutumiselta edellytetään vakuutuskontekstissa vakuutetulle aiheutunutta vahinkoa, joka on objektiivisesti eri tahojen todettavissa ja hyväksyttävissä. Tosin sosiaaliturvan hyväksyttävyys saattaa joissain yksittäistapauksessa jäädä ristiriitaiseksi kuten esimerkiksi työttömyysturvassa. Etukäteen tarkasteluna lähes kaikki sosiaaliset riskit voivat periaatteessa kohdistua kaikkiiin ihmisiin, jolloin riskeistä tulee yhteisöllisiä ja syntyy kollektiivinen intressi suojautua niitä vastaan. Sosiaalista riskiä ei voida määrittellä tai laskea ainoastaan yksilöllisen riskin avulla, jolloin tarvitaan riskin kollektiivista tai yleistä määrittelyä tai laskemista. Sosiaaliturva vaikuttaa sosiaaliin riskeihin ennalta ehkäisemällä sosiaalisten riskien toteutumista tai alentamalla riskien aiheuttamia menetyksiä. Toisaalta taas sosiaaliturva voi myös aiheuttaa joidenkin sosiaalisten riskien syntymistä tai niiden pahenemista. (Forss, Kalimo & Purola 2004, 341–344.)

Riskin käsite ei ole staattinen, joten sosiaaliset riskit muuttavat muotoaan ajan kuluessa ja taloudellisen kasvun myötä (Albert 2004, 30). Ihmisten elinikä on pidentynyt esimerkiksi lääketieteen, hygienian parantumisen ja paremman ravinnon myötä. Nuorena kuoleminen riski on siten pienentynyt ja myös ennenaikaiseen kuolemaan liittyvä epävarmuus on vähentynyt. Odotettavissa olevan eliniän kasvu on tuonut esille uudeksi riskiksi vanhaksi elämisen riskin. Tällöin syntyy eläkkeiden epävarmaan rahoitukseen liittyvä toimeentulon riski, riippuvuuden riski ja sairastumisen riski. Sosiaaliset riskit ovat siten vaihtaneet paikkaa ihmisen elinkaarella. (Albert 2004, 31.) Myös Kuusela ja Ollikainen tuovat esille sosiaalisten riskien muutoksen terveydenhoidon ja ravitsemuksen, tiedon lisääntymisen ja yleisen elintason nousun vuoksi. Sosiaaliset riskit ovat muuttaneet paikkaansa ihmisen elinkaarella sitten 1800-luvun, sillä riskit painottuvat nykyään elämän alun sijaan sen loppupuolelle väestön eliniän nousemisen myötä. (Kuusela & Ollikainen 2005, 40–41.)

Muita sosiaalisen riskin määritelmiä

Holzman ja Jorgensen tarkastelevat artikkeleissaan (1999; 2001; ks. myös McKinnon 2004) sosiaalisten riskien hallintaa Maailmanpankin kehittämän sosiaaliturvan käsitteellisen lähestymistavan yhteiskunnallisen riskien hallintaa (SRM) avulla. He eivät kuitenkaan määrittele artikkeleissaan sosiaalisen riskin käsitettä vaan sosiaalisen riskien hallintaa käsitellään social protection käsitteen ympärillä. Social protection eli sosiaalinen suojele tarkoittaa perinteisesti sosiaaliturvaa ja -palveluita. Holzmann ja Jorgensen määrittelevät kuitenkin käsitteen toisin ja he tarkastelevat riskejä laajempina yhteiskunnallisina riskeinä. Holzmann ja Jorgensen jaottelevat riskien ulottuvuudet ja lähteet luonnollisiin, terveyteen, elämäntapaan, yhteiskunnalliseen, taloudelliseen, poliittisiin ja ympäristöön liittyviin riskeihin (Holzmann & Jorgensen 2001, 539). Taulukossa 1 esitetään yhteiskunnallisiin riskeihin liittyvät ulottuvuudet siltä osin, kun ne viittaavat suoraan sosiaalisen riskin käsitteeseen. Luokittelu sisältää myös esimerkiksi luonnollisina riskeinä maanjäristyksen tai ympäristöön liittyvänä riskinä ydinvahingot, jotka voivat aiheuttaa tai vaikuttaa alla oleviin sosiaalisiin riskeihin välittömästi tai välillisesti.

Taulukko 1. Yhteiskunnallisten riskien ulottuvuudet sosiaalisten riskien näkökulmasta (muokattu Holzmann & Jorgensen 2001, 539)

Terveysteen liittyvät riskit	Sairaus, tapaturma ja työkyvyttömyys
Elinkaareen liittyvät riskit	Syntymä, vanhuus ja kuolema
Taloudelliset riskit	Työttömyys

Sorsa on määritellyt sosiaalisen riskin tapahtumiksi, jotka liittyvät ihmisten välisiin suhteisiin. Sosiaalisia riskejä ei kuitenkaan pitäisi rajata ainoastaan yksilöiden välisiin tapahtumiin vaan myös organisaatioiden, ryhmien ja instituutioiden väliset suhteet pitäisi liittää riskin käsitteeseen niiden liittyessä yhtä lailla yhteiskuntaan. Sosiaaliset riskit voidaan siten määritellä tapahtumiksi, jotka muuttavat erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden, rakenteiden tai käytäntöjen sosiaalisia positioita tai niiden välisiä suhteita. (Sorsa 2011, 16.) Sorsan esittämä sosiaalisen riskin määritelmä on siten varsin laaja, vaikka tekstissä painopiste onkin institutionalisoituneissa sosiaalisissa riskeissä, joihin voidaan keskittyä yhteiskuntapolitiikassa. Sosiaalisen riskin voidaan myös nähdä ulottuvan sosiaaliturvan lisäksi laajemmin erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin kuten esimerkiksi tiettyihin sairauksiin tai päihteiden väärinkäyttöön. D’Addio ja Whiteford käyttävät taloudellisen ja sosiaalisen elämän riskien käsitettä (D’Addio & Whiteford 2008, 13). Käsitettä ei määritellä tarkemmin, mutta kirjan sisällön perusteella sillä tarkoitettaneen ainakin sosiaaliturvan kattamia riskejä. Kamppinen ja Raivola jaottelevat riskit sen mukaan, minä elämänalueen toimintaan ne vaikuttavat. Tämän jaottelun mukaan riskit voivat olla terveydellisiä, ekologisia, taloudellisia, poliittisia, sosiaalisia tai psykologisia. Esimerkkinä sosiaalisesta riskistä he mainitsevat asuinalueen turvattomuuden, joka viittaa laajempaan käsitteeseen kuin perinteiset sosiaaliset riskit. Psykologinen riski voisi olla esimerkiksi hyvinvoinnin väheneminen tai toimintakyvyn lasku, jotka molemmat liittyvät perinteisiin sosiaalisiin riskeihin. (Kamppinen & Raivola 1995, 16.)

Sosiaalisia riskejä vastaava käsite on henkilöriskin tai henkilökohtaisen riskin käsite (ks. esim. Skipper & Kwon 2007, 21–22; Kuusela & Ollikainen 2005, 34). Kuuselan ja Ollikaisen (2005, 34) mukaan henkilökohtaiset riskit liittyvät henkilöiden kykyyn ansaita oma elanto. Yksityishenkilön henkilöriskit kattavat myös muita riskejä kuin lakisääteisen sosiaaliturvan kattavia

riskejä, joten sosiaalisten riskien ja henkilöriskien käsitteet eivät täysin vastaa toisiaan. Jokela ym. jaottelevat henkilöriskit ennalta arvaamattomiin ja ei-toivottuihin sekä väistämättömiin ja elämänkulkuun liittyviin riskeihin (Jokela ym. 2013, 51). Henkilöriskejä voidaan tarkastella myös yrityksen henkilöriskinä, jolloin niihin luetaan kuuluvaksi myös useita riskejä, joiden varalta lakisääteistä vakuutusturvaa ei ole saatavilla eivätkä ne siten kuulu perinteisiin sosiaalisiin riskeihin (Jokela ym. 2013, 52). Vakuutus kontekstissa sosiaalisten riskien käsite voitaisiin luokitella eräänlaiseksi henkilöriskien alakäsitteeksi. Riskienhallinta – kirjallisuudessa henkilöriskit luokitellaan usein kuuluviksi operationaalisiin riskeihin. Operationaalinen riski viittaa kuitenkin yrityksen toimintaan, joten työhön liittymättömät riskit eivät kuulu näihin riskeihin. (Ks. esim. Skipper & Kwon 2007, 21–22.) Kuusela ja Ollikainen tuovat kirjassaan (2005, 40–41) esille myös hyvinvointi- ja toimeentuloriskien käsitteen, jonka voidaan katsoa kattavan sosiaaliset riskit myös hyvinvointivaltion kontekstissa.

Tietyt koulukunnat erottelevat fysikaaliset/empiiriset riskit teoreettisemmista riskeistä. Lisäksi yritykset ym. vastaavat toimijat voivat nähdä sosiaalisten riskien olevan heidän liiketoiminnastaan aiheutuvia sosiaalisia riskejä. (Graetz & Franks 2016.) Graetz ja Franks jaottelevat sosiaaliset riskit sosiaaliloudellisiin, sosiaalisympäristöllisiin, kulttuurisiin, ihmisoikeuksiin, terveyteen ja turvallisuuteen sekä toimeentuloon liittyviin riskeihin (Graetz & Franks 2016, 587). Taulukossa 2 kuvataan perinteisiin sosiaalisiin riskeihin soveltuvia sosiaalisten riskin luokitteluja Graetzin ja Frankin luokittelun pohjalta.

Taulukko 2. Sosiaalisten riskien tyypit ja esimerkit (Graetz & Franks 2016, 587)

<i>Sosiaaliloudelliset riskit</i>	Uhka toimeentulon menetyksestä ja riski sosiaalisesta eriarvoisuudesta
<i>Terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät riskit</i>	Esimerkiksi sairastumisen ja kuoleman riskit
<i>Toimeentuloriskit</i>	Esimerkiksi työllistymiseen liittyvä toimeentulon riski

Graetz ja Frank näkevät yhtenä liiketoimintaan liittyvänä riskinä sosiaalisen riskin. Tässä yhteydessä sosiaalisilla riskeillä tarkoitetaan sosiaalisia häiriöitä

kuten esimerkiksi lakkoja ja mielenosoituksia. (Graetz & Franks 2016, 587, 589.) Franks ym. korostavat, että sosiaaliset riskit ovat riskejä yhteiskunnalle, sosiaalisille ryhmille tai yksilöille, kun taas liiketoimintaan liittyvät riskit ovat riskejä liiketoiminnalle (Franks ym. 2014, 7577). Kuusela ja Ollikainen käyttävät sosiaalisen riskin käsitettä yhtenä ostopäätökseen liittyvänä riskinä. Sosiaalisella riskillä tarkoitetaan tässä määritelmässä tietyn ostoksen aiheuttamaa reaktiota ihmisissä. (Kuusela & Ollikainen 2005, 32.)

Perinteiset sosiaaliset riskit

Teollistuneessa yhteiskunnassa hyvinvointivaltion tärkein tehtävä oli tyydyttää niitä tarpeita, joita markkinat eivät pystyneet riittävästi tyydyttämään. Tämä tarkoitti ansiotulojen katkeamista sosiaalisen riskin tilanteessa tai tulojen ja tarpeiden epätasapainoa. Lisäksi tehtävänä oli huolehtia sellaisten tarpeiden tyydyttämisestä, joissa julkiset palvelut koettiin toivottavina. (Hellsten 2004, 137; Taylor-Gooby 2004a, 45–47; Andersen & Ringdal 2012, 19.) Perinteisten sosiaalisten riskien varalta luotiin siten sosiaalivakuutusjärjestelmiä, jotka keskittyvät turvaamaan ansiosidonnaisen turvan työelämässä oleville ja myös monissa maissa asumisperusteisen sosiaaliturvan työelämän ulkopuolella oleville. Joidenkin tulkintojen mukaan tyypillinen perinteisten sosiaalisten riskien varalta vakuutettu oli alun perin työväestöön kuuluva mieshenkilö, joka vastasi perheen elatuksesta (Armingeon 2006, 101). Perheen turva perustui perheenelättäjän työskentelyyn ns. johdettuna oikeutena. Perinteisten sosiaalisten riskien keskeisenä riskinä on pidetty vanhuuden riskiä (Armingeon 2006, 101), mutta myös esimerkiksi työttömyyden ja sairastumisen riskit heijastelevat hyvin työmarkkinoille osallistumiseen liittyviä riskejä (Pintelon 2013, 54). Lisäksi monissa maissa tapaturman riski oli ensimmäinen riski, jonka varalle järjestettiin lakisääteistä vakuutusturvaa (ks. esim. Kangas & Niemelä 2017, 37). Vanhat, perinteiset sosiaaliset riskit ovat hyvin määriteltyjä (Pintelon 2013, 55), koska ne on määritelty lainsäädännössä. Perinteisten sosiaalisten riskien käsitteen sijaan voidaan käyttää esimerkiksi taloudellisen toimeentulon riskin käsitettä. Näiden riskien voidaan havaita vaihtelevan eri elämänvaiheissa, jotka voidaan jaotella esimerkiksi seuraavasti: lapsuus, nuoruus, lapsiperhe, tyhjä pesä ja vanhuus. (Esping-Andersen 1999, 41.) Perinteiset

sosiaaliset riskit ovat usein ennalta arvaamattomia ja ei-toivottuja, vaikka ne kuuluvatkin normaalin elämänkulkuun. Näitä riskejä voisi luonnehtia myös niin, että ne ovat teollisuusmaan kansalaisen tyypillisen elämänkaaren riskien varalle. Perinteiset riskit ovat yhteistä koko työväestölle tai kaikille kansalaisille. Perinteisten sosiaalisten riskien varalta rakennettujen järjestelmien kannatus on laajaa. (Ks. esim. Huber & Stephens 2006, 143.)

Suomessa keskeisimmät sosiaalisiksi riskeiksi ymmärrettävät tilanteet luetellaan perustuslaissa. Perustuslain mukaan ”lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella” (Perustuslaki 19 § 2 mom.). Perustuslakia säädettäessä on katsottu edellä mainittujen riskien olevan tyypillisesti tilanteita, joissa yksilön toimeentulo on merkittävästi heikentynyt (HE 309/93, 83). Perustuslaissa ei kuitenkaan ole turvattu oikeutta perustoimeentulon turvaan työtapaturman ja ammattitautiin eikä puolison kuoleman riskien perusteella. Tosin työtapaturma ja ammattitauti voivat aiheuttaa sairauden ja työkyvyttömyyden, joten perustuslain säännöksen voidaan katsoa ulottuvan myös edellä mainittuihin riskeihin. Perustoimeentulon turvan sisällöstä ja järjestämisestä säädetään tarkemmin esimerkiksi sosiaalivakuutusta koskevissa laeissa (Huhtanen 2017, 58), joissa on myös turvattu puolison kuoleman sekä työtapaturman ja ammattitautiin aiheuttamat riskit.

Uudet sosiaaliset riskit

Perinteisten ja uusien sosiaalisten riskien jaottelu on suhteellisen väljä, jonka tarkoituksena on auttaa kuvaamaan yhteiskunnallisia muutoksia eri aikoina (Bonoli 2006, 4; Andersen & Ringdal 2012, 19). Monet uudet sosiaaliset riskit voidaan määritellä Pohjoismaissa perinteisiksi sosiaalisiksi riskeiksi, sillä riskien uutuus tai vanhuus määräytyy kunkin yhteiskunnan kehityksen ja kokemuksen mukaan. Sama riski voi siten olla toisessa maassa vanha ja toisessa maassa uusi. (Timonen 2003, 23–24.)

Timosen mukaan uudet sosiaaliset riskit syntyvät kolmessa talouteen ja yhteiskuntaan liittyvässä muutosprosessissa: perhe-elämän monimuotoistumisessa ja erityisesti naisten työssäkäynnin yleistymisessä, työelämän lisää-

tyneessä epävakaisuudessa ja sosiaaliturvan suuntautumisessa aiempaa enemmän markkinoille (Timonen 2003, 19). Uudet sosiaaliset riskit tarkoittavat riskejä, jotka ovat aiheutuneet erityisesti työmarkkinoiden ja perhe-elämän muutoksista. Riskit liittyvät erityisesti työmarkkinoille pääsemiseen ja siellä pysymiseen sekä työn ja perheen yhdistämisen aiheuttamiin ongelmiin lapsista ja vanhuksista huolehtimisessa. Kahden tulonsaajan perhemalli on siten aiheuttanut muutoksia lasten ja vanhusten hoidolle. Uutena sosiaalisena riskinä on pidetty myös riskiä puuttuvista taidoista ja koulutuksesta, jotka vaikeuttavat työmarkkinoille pääsemistä sekä hyvin palkatun työn saamista. Työstä saatavat ansiotulot eivät siten enää suojaa kaikkia työntekijöitä köyhyydeltä. Puutteellista ammattitaitoa ja koulutusta ei ole aina myöskään mahdollista parantaa. Teknologiset muutokset voivat myös merkitä sitä, että vakaa työ esimerkiksi teollisuudessa ei ole enää samalla tavalla mahdollista kuin aiemmin. (Ks. esim. Taylor-Gooby 2004b, 2–5; Andersen & Ringdal 2012, 19; Hellsten 2004, 138; Timonen 2003, 21; Bonoli 2006, 5–8.) Lisäksi uusiin sosiaalisiin riskeihin voidaan lukea väestörakenteen muutokset (ks. esim. Hellsten 2004, 138), vaikka osassa kirjallisuudesta ne luokitellaankin perinteisiin sosiaalisiin riskeihin. Perinteiset sosiaaliset riskit eivät ole kuitenkaan vähentyneet, joten sosiaaliset uhat ylipäätään ovat lisääntyneet. Uudet uhkatekijät liittyvät usein tiettyyn elämänvaiheeseen ja esimerkiksi palkkatyön ja perheen yhdistämiseen eivätkä välttämättä perinteisten sosiaalisten riskien tapaan toimeentulon turvaamiseen sosiaaliturvaetuksilla.

Uusia sosiaalisia riskejä ei ole usein määritelty kovinkaan tarkasti. Uudet sosiaaliset riskit (NSR) voidaan määritellä tilanteiksi, joissa yksilöt kokevat hyvinvointitappioita, jotka ovat syntyneet jälkiteollistumiseen liittyvien sosiaalitaloudellisten muutosten seurauksena viimeisten vuosikymmenten aikana. (Bonoli 2006, 5; 2007, 498.) Pohjoismaissa uudet sosiaaliset riskit tulivat esille aiemmin kuin monissa muissa maissa (Bonoli 2007, 505), ja uusia ja kasvavia riskejä varten on suunniteltu myös tehokkaita institutionaalisia uudistuksia (Sorsa 2011, 13). Ainakin Pohjoismaissa uudet sosiaaliset riskit voidaan jaotella edelleen vanhempiin ja tuoreisiin sosiaalisiin riskeihin. Vanhempia sosiaalisia riskejä ovat esimerkiksi väestön ikärakenteen muutokseen, naisten lisääntyneeseen työssäkäyntiin ja perhemuotojen muuttumiseen liittyvät riskit. Tuo-

reempia sosiaalisia riskejä ovat esimerkiksi työmarkkinoiden epävarmuuteen ja pienpalkka-aloihin liittyvät riskit. (Timonen 2003, 27–39.) Esimerkiksi Bonoli luokittelee uudet sosiaaliset riskit kolmeen eri luokkaan: 1) työn ja perheen yhdistämisen ongelmat, 2) työttömyys, epävakaat työmarkkina-asema ja työntekijöiden köyhyys ja 3) riittämätön sosiaaliturva (Ebbinghaus 2006, 124). Timonen yhdistää uusien sosiaalisten riskien luokitteluja ja jakaa riskit kolmeen luokkaan: perherakenteiden ja sukupolviroolien muutokset, työmarkkinoiden muutokset ja markkinoiden kasvava rooli (Timonen 2003, 23).

Joissain määritelmässä uusien sosiaalisten riskien on määritely olevan köyhyysriskejä, joita sosiaalinen modernisaatio on aiheuttanut (ks. esim. Armingeon 2006, 101). Modernin hyvinvointivaltion haasteena on se, miten se pystyy sopeutumaan ja tarjoamaan kansalaisille turvaa uusien riskien varalta (Andersen & Ringdal 2012, 17). Uusia sosiaalisia riskejä esiintyy aiempaa enemmän ja taloudelliset, demografiset ja sosiaaliset rakenteet ovat lisänneet sosiaalisten riskiryhmien määrää ja/tai näiden ryhmien ajautumista köyhyyteen (Huber & Stephens 2006, 145). Lisäksi hyvinvointivaltion reformit voivat synnyttää uusia tarpeita ja riskejä sosiaaliturvan heikentyessä sekä yksityisten palvelujen ja yksityistämisen lisääntyessä (Hellsten 2004, 138–139).

Uudet sosiaaliset riskit kohdistuvat pieniin ja hyvin erilaisiin ryhmiin kuten esimerkiksi nuoriin työttömiin ja työntekijöihin, lapsiperheisiin, maahanmuuttajiin ja työskenteleviin naisiin (Timonen 2003, 21; Bonoli 2006, 8; Armingeon 2006, 101; Rovny 2014, 407). Nämä riskit voivat kohdentua myös ihmisiin, joilla ei ole omaa edunvalvontaa. Uusia sosiaalisia riskejä yritetään hallita useammin palveluilla kuin tulonsiirroilla. Esimerkkinä tästä on työntekijöiden pitäminen työmarkkinoilla tai pääseminen takaisin työmarkkinoille erilaisten palveluiden avulla tulonsiirtojen sijaan (kuten perinteisten riskien kohdalla). (Timonen 2003, 22; Huber & Stephens 2006, 143; Häusermann 2012, 113–115.)

Sosiaalisten riskien kehitys yhteiskunnassa

Sotien jälkeinen hyvinvointivaltio onnistui vähentämään monia perinteisiä sosiaalisia riskejä, erityisesti vanhuuteen liittyviä riskejä (Esping-Andersen 1999, 32–33). Perinteiseen teollisuusyhteiskuntaan liittyvien sosiaalisten riski-

en uskottiin olevan vähemmän tärkeitä tai osittain jopa poistuneen (Hellsten 2004, 137). Jälkitekollinen murros, taloudellinen globalisaatio sekä työmarkkinoiden muutokset ja demografiset muutokset nostivat esille uudet sosiaaliset riskit (Taylor-Gooby 2004a, 45–47). Uusia riskejä on myös nimetty jälkiteollisiksi sosiaalisiksi riskeiksi (Pintelon 2013, 54). Jälkitekollinen yhteiskunta on siten muuttanut perinteisten hyvinvointivaltioiden riskirakennetta, joka on aiheuttanut aiempaa suurempaa eriarvoisuutta. Talouden ja työmarkkinoiden muutokset globalisaation ja nousevan koulutustason vuoksi, demografiset muutokset ja muutokset sukupuolten roolijaoissa haastavat hyvinvointivaltion alkuperäisiä tavoitteita. (Esping-Andersen 1999, 32–33; Bonoli 2006, 3.) Aiempaa suurempaa eriarvoisuutta selittää se, että uudet riskit eivät kuuluneet perinteisessä hyvinvointivaltiossa tunnistettuihin riskeihin (Armingeon & Bonoli, 3). Perinteinen hyvinvointivaltio oli suunniteltu homogeenisiin ja kasvaviin yhteiskuntiin, joissa sosiaalisen riskien jakaminen oli mahdollista ja joissa suurin osa ihmisistä oli työelämässä (Hellsten 2004, 138). Uudet sosiaaliset riskit ovat aiheuttaneet paineita sosiaaliturvaan kuuluville etuuksille ja palveluille (Taylor-Gooby 2004b, 1). Hyvinvointivaltion onkin sopeuduttava kasvaviin uusiin sosiaalisiin riskeihin (Bonoli 2006, 4).

Jälkitekollisessa yhteiskunnassa talouskasvu on hidastunut ja siitä on tullut aiempaa epävarmempaa. Lisäksi jälkitekolliseen vaiheeseen liittyvät sosiaaliset muutokset aiheuttavat uusia tarpeita ja riskejä. (Hellsten 2004, 138; Andersen & Ringdal 2012, 17.) Riskit yhteiskunnassa eivät liity enää ulkoisiin uhkiin vaan myös sosiaalisen muutoksen, taloudellisten voimien, tieteellisen kehityksen ja teknologisen muutoksen aiheuttamiin riskeihin (Kemshall 2002, 10). Teknologisen kehityksen ja nopean sosiaalisen muutoksen aiheuttamat sivuvaikutukset ovat lisänneet tilanteen haastavuutta, koska sivuvaikutukset ovat olleet ennustamattomia, ei-vältettävissä olevia ja valvomattomia. Samanaikaisesti on myös yksilöllistäminen noussut vahvemmin esille eli yksilön pitäisi olla itse vastuussa aiempaa enemmän riskeistä (Andersen & Ringdal 2012, 17–18; Kemshall 2002, 111–131). Riskiin on aina liittynyt epävarmuus. Riski on ollut aina osa ihmiselämää ja sosiaalista kehitystä, mutta nyt voidaan pohtia, onko riskeistä tullut jotain ulkoa tulevaa, jota on vaikeaa hallita. (Andersen & Ringdal 2012, 18; ks. myös Taylor-Gooby & Zinn 2006.) Culpitt tuo esille

myös sen, että tiettyjen maiden siirtyminen hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan on aiheuttanut sen, että myös sosiaalisen riskin käsitettä on määritelty uudelleen (Culpitt 1999, 32).

Perinteiset ja uudet sosiaaliset riskit ovat siis samanaikaisesti läsnä modernissa hyvinvointivaltiossa (Hellsten 2004, 139; Armingeon 2006, 100). Perinteiset sosiaaliset riskit koskevat laajaa joukkoa, erityisesti kasvavaa eläkeläisten joukkoa (Hellsten 2004, 139). Taylor-Goobyin vuonna 2004 esittämät kysymykset ovat edelleen ajankohtaisia: miten perinteisiin riskeihin kohdistuva politiikka voisi toimia tehokkaasti taloudellisessa ja demografisessa paineessa sekä miten voidaan kehittää uusien sosiaalisten riskien edellyttämää uudenlaista politiikkaa. Perinteisten sosiaalisten riskien on ennakoitu kasvavan edelleen, mutta joidenkin arvioiden mukaan uusien sosiaalisten riskien on ennakoitu kasvavan vieläkin nopeammin (Armingeon 2006, 106). Eri maat ovat varautuneet uusiin sosiaalisiin riskeihin hyvin eri tavalla, joka johtuu erilaisista tarpeista ja sopeutumiskeinoista (Andersen & Ringdal 2012, 19). Voidaan kysyä, liittyvätkö sosiaaliset riskit ja niiden hallinta vielä vahvasti sosiaalisiin jaotteluihin kuten esimerkiksi sosiaaliluokkaan vai onko riskeistä tulla enemmän yksilöllisiä (Andersen & Ringdal 2012, 18). Akateemisessa kirjallisuudessa on kuitenkin arvioitu sosiaalisten riskien sekä jakaantuvan epäoikeudenmukaisesti, että niiden hallinnassa olevan erilaisia resursseja (Andersen & Ringdal 2012, 22; ks. esim. Pintelon 2013).

Riskiyhteiskunnassa vastuullisuus ja valinnat korostuvat (Kemshall 2002, 1). Beckin (1999, 48, 135) mukaan modernisaatio ja etuudet aiheuttavat itse riskejä, jolloin painopiste riskeissä on siirtynyt ulkoisista uhkista teollistumisen ja modernisaation aiheuttamiin uhkiin. Riskiyhteiskunnassa ei ole enää kyse niinkään hyvinvoinnin jakautumisesta kuin riskien jakautumisesta. Huono-osaisimmalla on usein korkeimmat riskit ja heikoimmat mahdollisuudet hallita riskejä, mutta riskiyhteiskunnassa riskit kohdistuvat kaikkiin jossain määrin. Henkilön elämänkulkua ei kuitenkaan voida arvioida enää samalla tavalla luokka-aseman perusteella. (Kemshall 2002, 5–7; ks. myös Zinn 2008, 22; Denney 2005, 45.) Myös Beckin esittämää näkemystä moderneista ja perinteisestä riskeistä on kritisoitu. Kritiikeissä on käytetty esimerkkinä vakavaa sairautta, joita on aina ollut, mutta nykyinen lääketiede löytää sairauksia aiem-

paa paremmin. (Kemshall 2002, 8; ks. myös Culpitt 1999, 117.) Beck kysyy, että eikö riskiyhteiskunta ole ollut aina olemassa ja eivätkö kaikki riskit ole yhtä vanhoja kuin teollinen yhteiskunta. On vaikea sanoa, ovatko riskit lisääntyneet, mutta riskeillä on ainakin uusia piirteitä. (Kemshall 2002, 8.) Nykyinen hyvinvointivaltio ei kuitenkaan kata riittävästi riskejä eikä siten uusia sosiaalisia riskejä ole mahdollista täysin hallita (Kemshall 2002, 19). Riskiyhteiskunta kuitenkin korostaa riskin kollektiivisuutta (Culpitt 1999, 43). Toisaalta Culpitt tuo myös esille, että kirjallisuudessa tuodaan paljon myös esille sosiaalisuuden katoamista (Culpitt 1999, 81) tai sen heikentymistä (Helne 2004, 229–230).

Modernia hyvinvointivaltiota pitäisi tarkastella suhteessa riskeihin, jotka liittyvät ihmisen elinkaareen, työhön ja työmarkkinoihin (Hellsten 2004, 137). Riski ja epävarmuus ovat modernin yhteiskunnan tunnuspiirteitä (Hellsten 2004, 138). Joidenkin näkemysten mukaan kaikki riskit ovat vältettävissä, mutta tämä näkemys ei sovellu perinteisiin sosiaalisiin riskeihin (ks. esim. Kemshall 2002, 1). Sen sijaan osa uusista sosiaalista riskeistä voi olla poistettavissa tai ainakin niiden merkitystä voidaan vähentää (ks. esim. Bonoli 2006, 23–24).

Sosiaaliturvajärjestelmät ovat kattaneet ja vakuuttaneet vuosikymmenien ajan tietyn suhteellisen pienen määrän hyvin määriteltyjä sosiaalisia riskejä kuten esimerkiksi lyhytkestoisen työttömyyden, työkyvyttömyyden aktiivivuosien aikana ja riittämättömän toimeentulon vanhuuden aikana. Osa järjestelmistä on perustunut joukkoon oletuksia kuten esimerkiksi selkeään rajaukseen yksilön eri elämänvaiheiden välillä, miesten ja naisten välisiin rooleihin perheessä, ydinperheen vahvoihin siteisiin ja kokoaikaisiin pitkiin työsuhteisiin. Uusia taloudellisia ja sosiaalisen elämän riskejä on kuitenkin ilmestynyt ja ne usein vahvistavat toinen toisiaan. Nämä riskit voivat vaikuttaa yksilöiden ja perheen toimeentuloon, mutta myös esimerkiksi ajankäyttöön. Riskit myös pakottavat yksilöitä siirtämään rahaa ja/tai aikaa elämänkaaren aikana, johon vaikuttaa muun muassa elämänvaihe. Tämä voidaan tehdä usealla tavalla. (D’Addio & Whiteford 2008, 14.) Ihmisten elämäkulut ovat tulleet myös yhä heterogeenisimmiksi. Sosiaaliset riskit, ainakin sosiaalivakuutuksessa, painottuvat yhä vahvemmin työhön ja työllistymiseen. Riskejä siis jaetaan yhä

enemmän työllistymisen perusteella. On hyvä kysyä, millainen on hyvä yhteiskunta? Tällöin voidaan myös kysyä, miten tästyöllisyys saadaan turvattua vai pitäisikö yksilöiden kantaa itse vastuu työllistymisestä. (Sorsa 2011, 32.)

Erilaiset sosiaaliset riskit ja niiden merkitys yhteiskunnassa

Tässä luvussa tutkitaan perinteisiä sosiaalisia riskejä: sairaus/sairastuminen, työkyvyttömyys, työtaturma ja ammattitauti, työttömyys, vanhuus ja kuolema. Lisäksi edellä mainittujen riskien yhteydessä tarkastellaan pitkäaikais-työttömyyttä ja ikääntymistä, jotka voidaan luokitella sekä perinteisiksi että uusiksi sosiaalisiksi riskeiksi. Kukin sosiaalinen riski määritellään hyödyntäen myös yleisiä sosiaaliin riskeihin liittyviä tunnuspiirteitä, joita on kuvattu edellä. Sosiaalisten riskien merkitystä yhteiskunnassa analysoidaan kuvaamalla niiden volyymia yhteiskunnassa muutaman keskeisen tunnusluvun avulla sekä tutkimalla kutakin sosiaalista riskiä iän ja sukupuolen näkökulmasta. Tämä tehdään analysoimalla valmiita tilastoaineistoja, joista tutkitaan riskin esiintyvyyttä eri ikäisillä ja eri sukupuolilla. Artikkelissa olevat kuvat ovat valmiita tilastokuvia, kun taas taulukot on muokattu valmiiden tilastoaineistojen pohjalta. Luku on jaoteltu eri riskien mukaan alalukuihin, joissa määritellään ensin riski, sen jälkeen pohditaan riskien merkitystä yhteiskunnassa ja riskin merkitystä iän ja sukupuolen mukaan. Joidenkin riskien osalta riskien merkitys yhteiskunnassa ja riskin merkitys iän ja sukupuolen mukaan –luvut on yhdistetty yhdeksi alaluvuksi. Perinteiset sosiaaliset riskit ovat erilaisia, jonka vuoksi analysoitavat tilastoaineistot eivät ole täysin identtisiä.

Sairauden/sairastumisen riski

Määritelmä

Maailman terveysjärjestö, WHO, määrittelee terveyden täydellisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilaksi. Sairaus taas määritellään usein poikkeavuudeksi normaalista, tunnistettavaksi häiriöksi elimistön toiminnassa. Terveyden ja myös sairauden määritelmät eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä vaan niihin sisältyy tulkinnanvaraisuutta. Sairaudet ovat hyvin yksilöllisiä, ja ne syntyvät usean tekijän yhteisvaikutuksesta. (Duodecim terveyskirjasto.)

Sairaus voi olla poikkeavuutta ihmisen fyysisessä, psyykkisessä tai sosiaalisessa toiminnassa, joka aiheuttaa tilapäistä tai pysyvää haittaa tai toiminnanvajautta (MOT Kielitoimiston sanakirja). Sairauden riski on väestön keskuudessa yleinen riski, koska siihen voidaan katsoa kuuluvan hyvin laajasti erilaisia sairauksia ja siten riski kohdistuu periaatteessa koko väestöön. Riski voi olla lievä tai vakava sairauden tilan mukaan, jolloin myös riskin aiheuttamat seuraukset yksilölle ja myös yhteiskunnalle vaihtelevat. Sairauden riski on useimmiten mikrotason riski, mutta se voitaisiin luokitella myös makrotason riskiksi esimerkiksi pandemiatilanteissa.

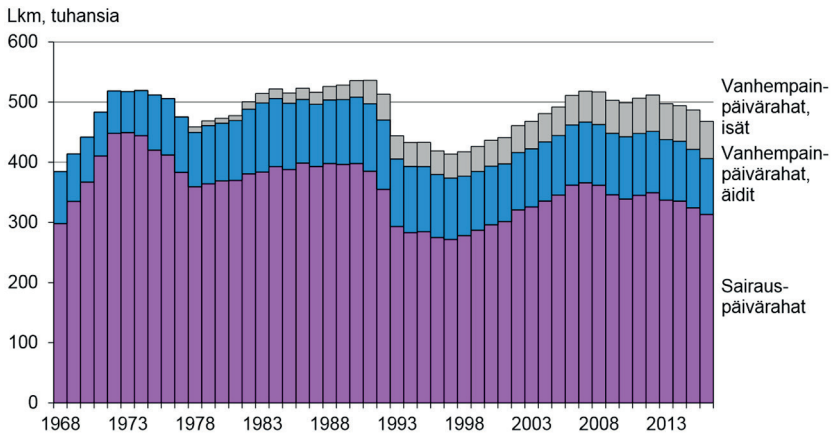
Sairaus voi aiheuttaa työkyvyttömyyden tai sairastunut henkilö voi olla täysin tai osittain työkykyinen. Sosiaalivakuutuksen kontekstissa sairauden riskillä tarkoitetaan työkyvyttömyyden näkökulmasta lyhytaikaisempaa riskiä – muutaman päivän sairastumisesta aina noin vuoden jatkuvan sairastumiseen saakka. (Ks. esim. Sairausvakuutuslaki 2004/1224.) Sairauden aiheuttama työkyvyttömyys aiheuttaa toimeentulon menetystä ja sairastumisen voidaan katsoa olevan yksi keskeisimmistä työpanoksen menettämisen syistä. Heikentynyt työkyvyttömyys voi myös alentaa henkilön työkykyä, jolloin voidaan puhua presenteismin aiheuttamista kustannuksista. Lisäksi sairaus voi aiheuttaa sairastuneelle kustannuksia esimerkiksi sairauden hoitoon käytettävänä lääkekustannuksina, joiden osalta ei ole asetettu sairauden kestoon liittyviä enimmäisrajoituksia. Sairausvakuutuksen piiriin luetaan myös Suomessa vanhemmuus tiettyjen edellytysten täyttyessä. Sairaus voi jatkua myös vuoden ajanjakson jälkeen, jolloin eläkejärjestelmässä voidaan ratkaista, onko henkilö työkyvytön vai työkykyinen. Sairauden riski tarkoittaa siis vakuutuksen kontekstissa lyhytaikaisempaa riskiä kuin työkyvyttömyys, joka on pääsääntöisesti pidempikestoinen riski. Lisäksi sairauden riski ei välttämättä aiheuta työkyvyttömyyttä vaan esimerkiksi lääkekustannuksia, ja tällöin kyse voi olla hyvinkin pitkäkestoisesta riskitilanteesta. Sairauden riski on siis toimeentuloriski ja myös riski sairauden aiheuttamien kustannusten hallinnasta. Lisäksi sairauden riski voidaan luokitella terveyteen liittyväksi riskiksi. Ihminen voi sairastua missä tahansa iässä elinkaaren aikana, mutta työkyvyttömyys on työikäiseen väestöön liittyvä riski. Riskissä on myös hieman taloudellisen ris-

kin piirteitä, koska taloussuhdanteilla on osoitettu olevan jonkin verran vaikutusta riskin todennäköisyyteen.

Riskin merkitys yhteiskunnassa

Vuonna 2016 Suomessa maksettiin sairausvakuutuskorvauksia 3,7 miljardia euroa, josta sairauspäivärahojen osuus oli noin 819 miljoonaa euroa eli 22 prosenttia kaikista sairausvakuutuskorvauksista. Vuonna 2016 sairauspäivärahasaajia oli noin 313 000 ja sairaanhoitokorvauksia maksettiin vuonna 2015 noin 4,2 miljoonalle henkilölle. (Kela 2017b, 12.) Kuvio 1 kuvaa sairauspäivärahasaajien määrän kehitystä vuosina 1968–2016. Kuvioista voidaan päätellä, että 1990-luvun taantuman aikana tehdyn työn määrän väheneminen on myös vähentänyt päivärahasaajien määrää. Taloudellisessa laskusuhdanteessa myös osa työntekijöistä saattaa irtisanomisen pelossa välttää sairauslomalle jäämistä. Sairauspäiväsaajien määrä nousee vastaavasti taloudellisesti hyvänä kautena. Vastaava kehitys ei näy yhtä selkeästi 2000-luvun lopulla alkaneen taantuman osalta lukuun ottamatta taantuman alkua. (Ks. esim. Blomgren, Mikkola, Hiilamo & Jarvisalo 2011, 32.)

Sairastavuuden riskin eroja yksilöiden välillä selittävät useat tekijät kuten esimerkiksi elintavat, ikä ja väestön ikärakenne, työllisyystilanne, koulutus- ja

Kuvio 1. Sairaus- ja vanhempainpäivärahaa saaneet vuosina 1968–2016 (Kela 2017b)

tulotaso ja sukupuoli (ks. esim. THL 2015, 1). Seuraavaksi tarkastellaan iän ja sukupuolen merkitystä sairastumisen riskissä.

Riskin merkitys yhteiskunnassa iän ja sukupuolen mukaan

Taulukko 3 kuvaa sairauspäivärahaa saavien osuutta väestöstä ja vastaavan ikäisistä. Taulukon perusteella voidaan päätellä, että sairastumisen riski kasvaa iän noustessa. Kasvu on tasaista lukuun ottamatta vanhinta ikäluokkaa, jossa osuus väestöstä on hieman alempi ja osuus vastaavan ikäisistä vain hieman korkeampi edeltävään ikäluokkaan verrattuna. Korkeimman ikäluokan, 55–67 vuotta, sairauspäivärahojen pienempää osuutta selittää se, että osa ikäluokasta on jo eläkkeellä tai saa jotain muuta etuutta. Miesten osuus väestöstä on naisten osuutta pienempi kaikissa ikäluokissa. Väestöosuuksien perusteella sairauden riski ei ole erityisen merkittävä riski, mutta toisaalta yli 10 prosentin osuudet ovat jo huomionarvoisia. Lisäksi sairastuminen voi jatkua myös pidemmän ajan, ja se voi myös toistua samoilla henkilöillä useamman kerran.

Taulukko 3. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus väestöstä ja vastaavan ikäisistä vuonna 2016 (Kela 2017d)*

Osuus väestöstä/vastaavan ikäisistä	16–24	25–34	35–44	45–54	55–67
Miehet	2,4/4,3	5,2/10,5	6,7/13,4	8,8/17,5	7,4/19,5
Naiset	3,5/6,3	8,3/16,5	10,3/20,6	12,9/25,7	10,0/26,6

* Tiedot on poimittu Kelan sairausvakuutusilastosta

Taulukossa 4 on verrattu sairauspäivärahopäiviä niiden keston mukaan miehillä ja naisilla. Vertailun perusteella naisilla on enemmän lyhyempiä sairauspäivärahajaksoja ja miehillä vastaavasti hieman enemmän pidempiä jaksoja. Aiemmin on ajateltu, että miehet kuolevat aikaisemmin ja naiset sairastavat enemmän. Tutkimustulosten mukaan naisilla ei kuitenkaan ole miehiä juurikaan korkeampi sairastumisen riski. Naiset ovat kuitenkin Suomessa keskimäärin pidemmän ajan sairaana, mutta miehillä on enemmän vakavia sairauksia. (Ks. esim. Lahelma, Manderbacka, Martikainen & Rahkonen 2003; 21–32.)

Taulukko 4. Sairauspäivärahan kesto sukupuolen mukaan vuonna 2016 (Kela 2017d)*

Sairauspäiväraha-päivien kesto sukupuolen mukaan	1-6	7-12	13-30	31-60	61-90	91-180	181-
Miehet	24,5	13,7	23,5	14,7	6,9	6,9	9,7
Naiset	28,9	14,9	24,1	14,0	5,5	5,6	6,9

* Tiedot on poimittu Kelan sairausvakuutusilastosta (tiedot ovat vuodelta 2014)

Taulukossa 5 kuvataan sairausrahapäiviä suhteutettuna vastaavan ikäistä kohti. Taulukosta voidaan päätellä, että sairauspäivärahapäivien määrä nousee ta-
kaisesti iän noustessa lukuun ottamatta vanhinta ikäluokkaa. Tätä selittää se, että vanhimmissa ikäluokassa on myös vanhuuseläkeiässä olevia.

Taulukko 5. Sairauspäivärahapäivät vastaavan ikäistä kohti vuonna 2016 (Kela 2017d)*

Sairauspäivärahapäivät vastaavan ikäistä kohti	16-24	25-34	35-44	45-54	55-67
Miehet	1,4	2,4	3,0	4,6	4,7
Naiset	1,9	3,3	4,2	5,7	5,2

* Tiedot on poimittu Kelan sairausvakuutusilastosta

Työkyvyttömyyden riski

Määritelmä

Työkyvyttömyyden riski voidaan määritellä kykenemättömydeksi tehdä työtä, erityisesti ansiotyötä (MOT Kielitoimiston sanakirja). Työkyvyttömyys voi vakuutus kontekstissa tarkasteltuna aiheutua sairaudesta, ammattitaudista tai työtatapaturmasta. Työkyvyttömyyden riski on hyvin lähellä sairauden/sairastumisen riskin käsitettä siinä mielessä, että molemmissa voi olla kyse työkyvyttömyydestä ja riski kohdistuu työikäiseen väestöön. Työkyvyttömyys voi olla tilapäistä tai pysyvää, mutta lähtökohtaisesti työkyvyttömyys katsotaan sosiaalivakuutuksen kontekstissa pidempikestoiseksi riskiksi sairastumisen riskin aiheuttamaan työkyvyttömyyteen verrattuna. Lisäksi työkyvyttömyys voi olla täyttä tai osittaista. Työkyvyttömyyden riski voidaan luokitella toimeentuloriskiksi sekä terveyteen liittyväksi riskiksi. Riskissä on lievästi talou-

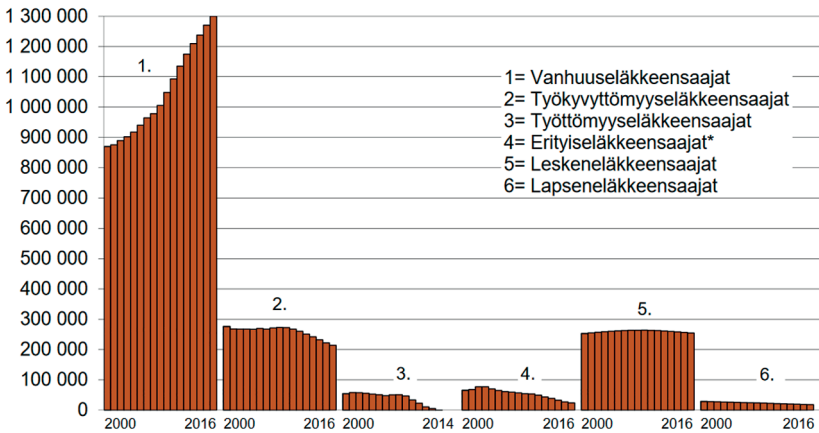
dellisen riskin piirteitä, koska talouden kehitys voi hieman vaikuttaa työkyvyttömyysriskin toteutumiseen.

Riskin merkitys yhteiskunnassa

Kivekkään mukaan työkyvyttömyys aiheuttaa sosiaalivakuutusjärjestelmään vuosittain noin 3,7 miljardin euron kustannukset (2018). Vuonna 2016 eläkejärjestelmistä maksettiin työkyvyttömyyseläkkeitä noin 2,7 miljardia euroa ja työkyvyttömyyseläkkeensaajia oli lähes 214 000 henkilöä (Eläketurvakeskus 2017b, 24). Kuviossa 2 tarkastellaan kaikkien eläkkeensaajien määrää Suomessa eläkelajeittain vuosina 2000–2016. Työkyvyttömyyseläkkeensaajien määrä oli korkea 1990- ja 2000-luvuilla, mutta niiden määrä on laskenut selvästi viime vuosina. (Eläketurvakeskus 2017b, 26.) Työkyvyttömyyseläkkeiden vähenemistä selittävät muuan muassa kuntoutus, onnistunut työterveyshuolto ja henkilöstöjohtaminen. Lisäksi myös heikommassa taloussuhdanteessa eläkkeensaajien määrä voi hieman vähentyä työn määrän vähentyessä (Blomgren ym. 2011, 33).

Riskin merkitys yhteiskunnassa iän ja sukupuolen mukaan

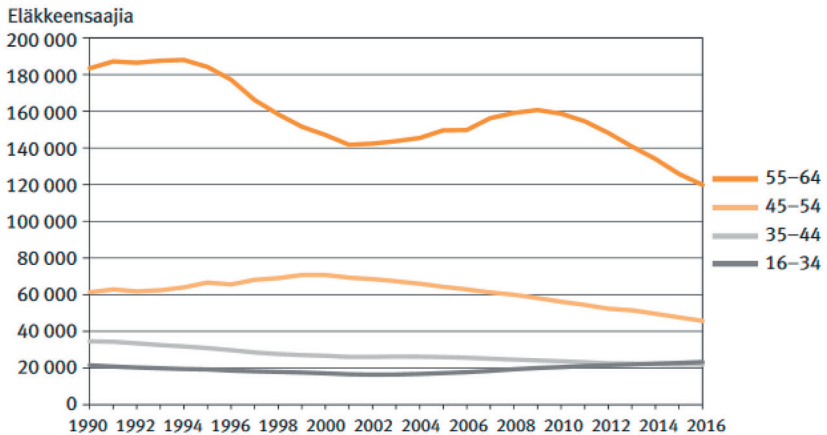
Työkyvyttömyyden eroja selittävät useat tekijät kuten esimerkiksi elintavat, ikä ja väestön ikärakenne, työllisyystilanne, koulutus- ja tulotaso ja sukupuoli

Kuvio 2. Eläkkeensaajien määrät Suomessa eläkelajeittain vuosina 2000–2016 (Kela 2017a)

(ks. esim. THL 2015, 1). Seuraavaksi tarkastellaan iän ja sukupuolen merkitystä työkyvyttömyyden riskissä.

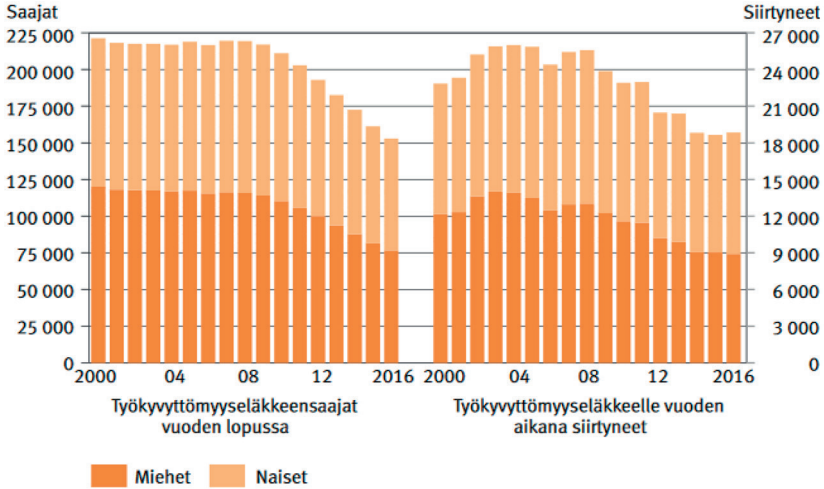
Kuviossa 3 on vertailtu työkyvyttömyyseläkkeensaajien määrän kehitystä ikäluokittain vuosina 1990–2016. Kuvioista voidaan havaita eläkkeensaajien määrän vähentyneen erityisesti ikäluokassa 55–64, jonka lisäksi myös keskimäisissä ikäluokissa on vähennystä. Sen sijaan nuoremman ikäluokan työkyvyttömyys on viime vuosina pysynyt suurin piirtein ennallaan tai hieman noussut. (Eläketurvakeskus 2017b, 27.)

Kuvio 3. Työkyvyttömyyseläkkeensaajat ikäluokan mukaan vuosina 1990–2016 (Eläketurvakeskus 2017b, 27)

Kuviossa 4 tarkastellaan työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeensaajien ja työkyvyttömyyseläkkeelle vuoden aikana siirtyneiden eläkkeensaajien määriä sukupuolen mukaan vuosina 2000–2016. Kuvioista voidaan havaita, että työkyvyttömyyseläke on ollut miehillä hieman yleisempi kuin naisilla. Sukupuolten välinen ero on kuitenkin pienentynyt viime vuosina, ja vuonna 2016 miesten ja naisten osuudet olivat suurin piirtein yhtä suuret. (Eläketurvakeskus 2017a, 26.)

Taulukossa 6 verrataan työkyvyttömyyseläkkeensaajien osuutta tietyissä ikäluokissa ja sukupuolen mukaan. Taulukosta voidaan havaita työkyvyttömyyden riskin nousevan tasaisesti iän mukana. Naisten ja miesten osuudet

Kuvio 4. Työkyvyttömyyseläkkeensaajien ja työkyvyttömyyseläkkeelle vuoden aikana siirtyneiden määrä sukupuolen mukaan (vain työeläkkeensaajat) 2000–2016 (Eläketurvakeskus 2017a, 26)

ovat hyvin tasaisia eri ikäluokissa. Omaa eläkettä saavien väestöosuksien tilastot kuvaavat myös hyvin työkyvyttömyyseläkkeensaajien määrää nuoremmissa ikäluokissa. Myös tässä tarkastelussa väestöosuudet nousevat iän mukana, ja esimerkiksi nuoremmen ikäluokan osuus on vain parin prosentin luokkaa. (Eläketurvakeskus 2017b.)

Taulukko 6. Työkyvyttömyyseläkkeensaajien osuus ikäluokittain ja sukupuolen mukaan (Eläketurvakeskus 2017b)*

Osuus väestöstä	16–64	16–54	55–64	55–59	60–64
Miehet	6,2	3,5	16,3	13,0	19,6
Naiset	6,1	3,3	16,0	12,7	19,1

* Tiedot on poimittu Eläketurvakeskuksen tilastosta

Työtapaturman ja ammattitaudin riski

Määritelmä

Tapaturman riskillä tarkoitetaan ihmistä koskevaa vahingossa sattunutta onnettomuutta (MOT Kielitoimiston sanakirja). Tapaturma voidaan määritellä esimerkiksi seuraavasti: tapaturman aiheuttaa ulkoinen tekijä, tapaturma on ennalta arvaamaton eli odottamaton ja äkillinen, tahdosta riippumaton sekä tapaturman seurauksena aiheutuu vamma tai sairaus (Työtapaturma- ja ammattitautilaki 459/2015; ks. myös Eurostat 2013). Tapaturma voi sattua työ- tai vapaa-ajalla, ja tapaturmat voidaan jaotella koti- ja vapaa-ajan tapaturmiksi, liikennetapaturmiksi ja työtapaturmiksi. Suomessa sattuu noin miljoona tapaturmaa vuosittain, joista noin 800 000 sattuu koti- ja vapaa-ajalla (Finanssiala 2017). Vuonna 2015 kuolemaan johtaneista tapaturmista 88 prosenttia sattui kotona tai vapaa-ajalla, 11 prosenttia liikenteessä ja yksi prosentti työpaikalla. THL:n mukaan tapaturmakuolleisuus on Suomessa selvästi korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa ja lähes kaksinkertainen EU:n keskiarvoon. (THL 2018.) Vuonna 2016 tapaturmat aiheuttivat neljä prosenttia kuolemantapauksista. Nuoremmissa ikäluokissa tapaturmien ja itsemurhien osuus on jopa 70–80 prosenttia kuolemansyistä, jota selittää vähäinen tautikuolleisuus. (Tilastokeskus 2017c.)

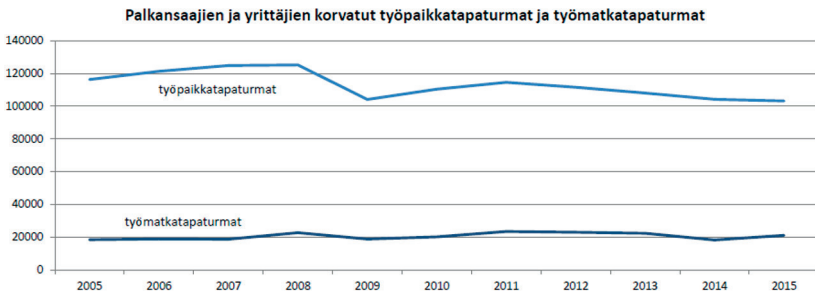
Työtapaturman käsite viittaa siihen, että tapaturman pitää sattua työssä tai siihen pitää liittyä työ jollain tavalla. Työtapaturman pitää siis aiheuttaa henkilölle vamma tai sairaus tai ne voivat aiheuttaa henkilön kuoleman (ks. esim. OECD). Edellä olevasta kuvauksesta voidaan johtaa, että tapaturma sattuu pääsääntöisesti hyvin yllättäen ja nopeastikin. Vakuutus kontekstissa työtapaturmaa ei kuitenkaan tunneta kaikissa maissa erillisenä riskinä vaan se voidaan lukea sairastumisen tai työkyvyttömyyden riskiksi (ks. esim. Havakka 2017, 181). Työperäisestä sairastumisesta on kyse, kun henkilö on altistunut pidemmän aikaa jollekin tai joillekin työhön liittyville riskitekijöille. Osassa maissa voidaan tällöin erottaa ammattitaudin riski, kun taas toisissa maissa tämä riski luetaan sairastumisen tai työkyvyttömyyden riskiksi eikä sitä vakuutus kontekstissa eroteta erillisenä sosiaalisena riskinä (ks. esim. Havakka 2017, 181). Työtapaturman ja ammattitaudin riskit kohdistuvat ainoastaan työtä

tekevään väestöön, jotka rajaavat tämän riskin kohdejoukkoa suppeammaksi. Esimerkiksi suomalaisessa tapaturmavakuutuksessa ei ole varsinaista ylä- tai alaikärajaa, joten riski voi kohdistua nuorempaan tai vanhempaan väestöön kuin muussa sosiaalivakuutuksessa. Työtaturman riski on toimeentuloriski, ja riski voidaan luokitella myös esimerkiksi terveyteen ja turvallisuuteen liittyväksi riskiksi. Ammattitaudin riski on myös toimeentuloriski, johon liittyy terveydellinen riski. Riski on tapaturmien osalta myös taloudellinen riski, koska taloudellisessa laskusuhdanteessa tapaturman riski vähenee työn määrän vähetessä. Vuonna 2014 tapaturmavakuutuksesta maksettiin korvauksia noin 587 miljoonaa euroa (Tapaturmavakuutuskeskus 2017a).

Riskin merkitys yhteiskunnassa

Tapaturmien esiintyvyyden eroja selittävät useat tekijät kuten esimerkiksi ikä, työllisyystilanne, toimiala ja koulutus- ja tulotaso (Tapaturmavakuutuskeskus 2017b). Seuraavaksi tarkastellaan iän ja sukupuolen merkitystä tapaturmien riskissä, jonka lisäksi tarkastellaan riskin merkitystä yhteiskunnassa.

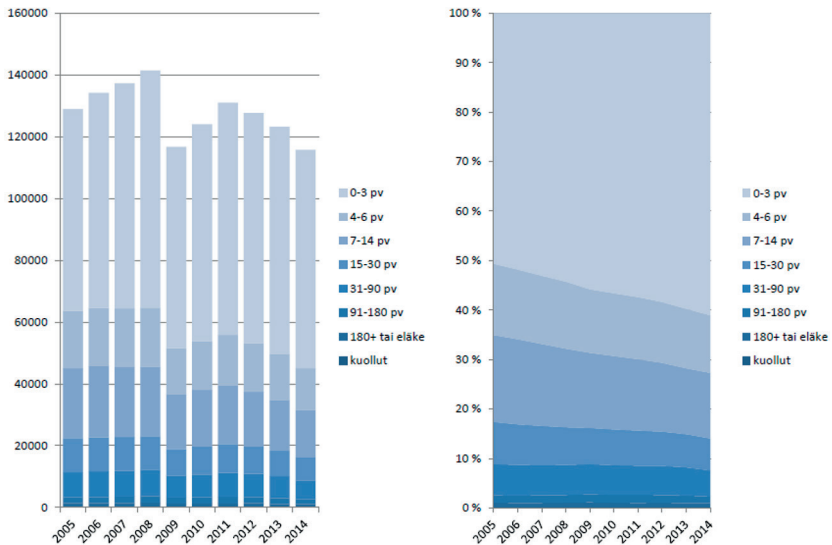
Kuviossa 5 tarkastellaan palkansaajien ja yrittäjien työpaikka- ja työmatkatapaturmia Suomessa. Työtaturmien määrä on vaihdellut vuosien 2005–2015 välillä noin 100 000–120 000 työtaturman välillä. Tapaturmien määrän vaihtelua selittää parhaiten työllisten määrä. Työmatkatapaturmien osuus on työtaturmista vaihdellut noin 18 000–23 000 välillä. Ammattitauteja rekisteröidään noin 2000 vuosittain. (Tapaturmavakuutuskeskus 2017b; ks.

Kuvio 5. Palkansaajien ja yrittäjien työpaikkaturmat ja työmatkatapaturmat vuosina 2005–2015 (Tapaturmavakuutuskeskus 2017b)

myös Havakka 2017, 190, 193.) Miesten työtaturmariski on moninkertainen naisiin verrattuna, sillä esimerkiksi vuonna 2015 sattuneista työtaturmista noin 65 prosenttia sattui miehille. Miesten työtaturmien esiintyvyys oli korkeampi kaikissa ikäluokissa naisiin verrattuna. Miesten työtaturmariski on työtaturmien määrissä mitattuna korkeimmillaan ikäluokissa 25–34 ja 45–54, kun taas naisilla riski nousee iän mukana lukuun ottamatta ikäluokkaa 55–64. (Tilastokeskus 2017e.)

Työtaturman riski aiheuttaa toteutuessaan useimmiten lyhytkestoista työkyvyttömyyttä, kun taas ammattitauti aiheuttaa enemmän pidempikestoista työkyvyttömyyttä. Työtaturma tai ammattitauti eivät kuitenkaan välttämättä aiheuta lainkaan työkyvyttömyyttä. Kuviossa 6 tarkastellaan palkansaajien työpaikkataturmia työkyvyttömyyden keston mukaan Suomessa. Kuvioista voidaan havaita lyhytkestoisten työtaturmien (alle 4 päivän työkyvyttömyys) määrän nousseen. Sen sijaan 4–30 päivää kestäneiden työtaturmien ja vakavampien tapaturmien (yli 30 päivän työkyvyttömyys) määrä on laskenut. Vuonna 2014 lievien tapaturmien osuus oli seitsemän prosenttia,

Kuvio 6. Palkansaajien työpaikkataturmat työkyvyttömyyden keston mukaan vuosina 2005–2014 (Tapaturmavakuutuskeskus 2017b)

vakavampien noin 61 prosenttia ja 4–30 päivää kestäneiden työtaturmien noin 32 prosenttia kaikista työtaturmista. Työkyvyttömyys kestää työtaturmissa keskimäärin noin 15 päivää. Työpaikkaturmissa kuolee noin 20–25 ja työmatkaturmissa noin 10–25 henkilöä vuosittain. Työmatkaturmien kuolleisuuteen vaikuttaa eniten sääolosuhteet talvisin. (Tapaturmavakuutuskeskus 2017b; Havakka 2017, 193.)

Taulukossa 7 on verrattu eri ikäluokkien vähintään neljän päivän työkyvyttömyyteen johtaneiden työtaturmien määrää vuonna 2014. Kuviossa ei ole esitetty nuorimman ikäluokan (0–14) tapaturmien määrää, koska tilastoihin on kirjattu vain yksi kriteerit täyttävä työtaturma. Kuvioista voidaan havaita, että nuorimmassa ja vanhimmassa ikäluokassa sattuu vähiten työtaturmia. Molemmissa ikäluokissa työllisten määrä on kuitenkin muita ikäluokkia pienempi, joka hieman vääristää tulosta.

Taulukko 7. Vähintään neljä päivää kestäneen työkyvyttömyyteen johtaneet palkansaajien työtaturmat ikäluokittain vuonna 2014 (Tapaturmavakuutuskeskus 2017b)*

Ikäluokat	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64	64–
Tapaturmien määrä	5733	9992	9221	11370	8288	472

* Tiedot on poimittu Tapaturmavakuutuskeskuksen tilastosta. Kaksi ikäluokkaa on yhdistetty lukuun ottamatta vanhinta ikäluokkaa.

Lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa tapaturmien esiintyvyyttä arvioidaan tapaturmien taajuudella. Vuonna 2015 kaikkien toimialojen tapaturmataajuus oli 28,8 työpaikkatapaturmaa miljoonaa työtuntia kohti, joka tarkoittaa, että jokaista noin 22 palkansaajaa kohti sattui keskimäärin yksi työpaikkatapaturma. Työpaikkatapaturmien taajuudet vaihtelevat toimialan mukaan. (Tapaturmavakuutuskeskus 2017b.)

Työttömyyden riski

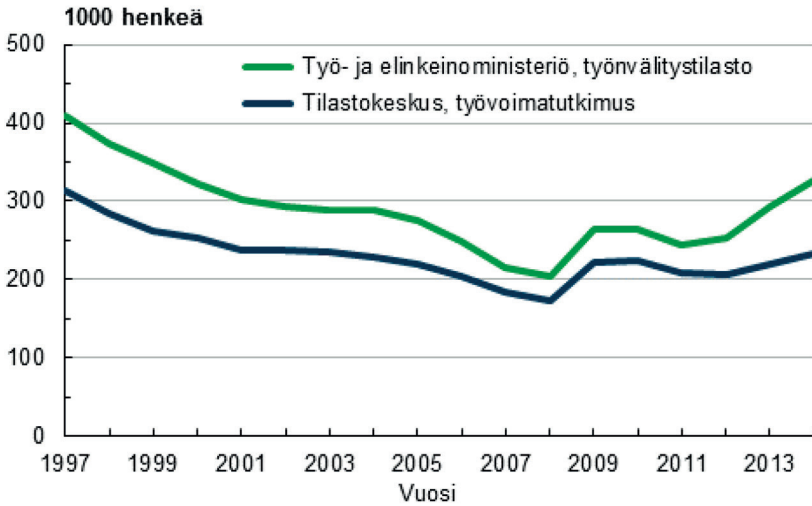
Määritelmä

Työttömyyden riski tarkoittaa työkykyisten palkkatyöläisten työn puutetta (MOT Kielitoimiston sanakirja). Työttömyyden riski on toimeentuloriski, ja lisäksi riski on taloudellinen riski työttömyyden riskin liittyessä keskeisesti talouden kehitykseen. Yleensä työttömyyden riski on lyhytaikainen riski,

mutta kyse voi olla myös pitkäaikaisesta riskistä työttömyyden pitkittyessä. Työttömyys voi olla täyttä tai osittaista. Työttömyys voi olla myös tahatonta tai vapaachtoista, joka tekee siitä jossain määrin erilaisen riskin kuin muut perinteiset sosiaaliset riskit. Työttömyyden riski kohdistuu työikäiseen väestöön.

Keskeiset työttömyyttä kuvaavat tilastot ovat Suomessa Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastot, joiden työttömyyslukuissa on eroja. Tilastokeskuksen työttömyysluvut ovat otospohjaisesta työvoimatutkimuksesta, kun taas työ- ja elinkeinoministeriön luvut perustuvat TE-toimistojen asiakasrekisterin pohjalta laadittuun työnvälitystilastoon. Työttömyyslukujen erot johtuvat pääosin erilaisesta työttömän käsitteestä. Tilastokeskuksen tilastoissa työtön on henkilö, joka on tutkimusviikolla työtä vailla, on etsinyt työtä viimeisten neljän viikon aikana ja voisi aloittaa työt kahden viikon kuluessa. Työ- ja elinkeinoministeriön tilastoissa työtön on TE-toimistossa työnhakijaksi rekisteröitynyt, joka ei ole työsuhteessa eikä työllisty päätoimisesti yritystoiminnassa tai omassa työssään. Tilastokeskuksen työttömyystilastot ovat kansainvälisesti vertailukelpoisia, ja ne sisältävät myös yhtenäisen työttömän käsitteen. Sen sijaan työ- ja elinkeinoministeriön luvut ovat lähempänä työttömyysetuuksien saajien määrää (Tilastokeskus 2016). Kuviossa 7 on kuvattu Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömien määrän kehitystä vuosina 1997–2014. Kuviosta voidaan havaita Tilastokeskuksen työttömyyslukujen olevan pienempiä. Eroa selittää pääosin edellä mainittu ero työttömän käsitteessä eli ns. piilotyöttömänä olevat henkilöt eivät näy Tilastokeskuksen luvuissa (ks. esim. Tilastokeskus 2016). Työttömyyden riskin merkityksestä yhteiskunnassa voi siten saada hieman erilaisen kuvan riippuen, mitä tilastoja merkityksen analysoinnissa hyödynnetään. Artikkelissa käytetään molempia edellä mainittuja tilastoja kattavan kuvan saamiseksi työttömyyden riskistä.

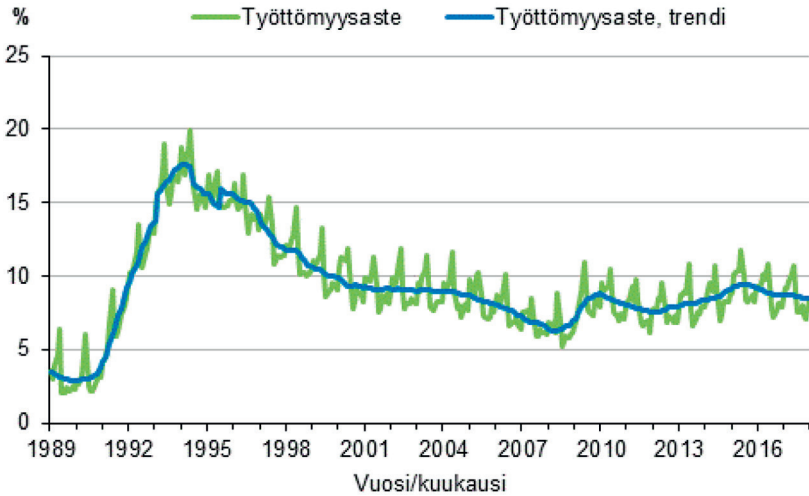

Kuvio 7. Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömät vuosina 1997–2014 (vuosikeskiarvot) (Tilastokeskus 2016)

Riskin merkitys yhteiskunnassa

Kuviossa 8 on tarkasteltu Suomen työttömyysasteen ja työttömyysasteen trendin kehitystä vuosina 1989–2017. Työttömyys oli ainakin Suomessa 1990-luvun lamaan asti pitkälti kausi- ja suhdanneluonteista. Työttömyyden riski siis nousi taloudellisen laskukauden aikana ja vastaavasti laski nousukauden aikana. Lisäksi työttömyyden riskiin vaikuttivat tietyt kalenterikuukaudet vuoden aikana työn tarjonnan ja kysynnän mukaisesti. Työttömyys aleni Suomessa 1990-luvun jälkeen, mutta se ei ole laskenut lamaa edeltävien vuosien tasolle. Vuonna 2009 alkanut taloudellinen taantuma on nostanut uudelleen työttömien määrää. Työttömyyden riskistä tulee yhteiskunnallinen ongelma, kun työttömyydestä tulee rakenteellista. Rakennetyöttömyys tarkoittaa, että työttömyys ei ole ainoastaan kitkanomaista eli lyhytaikaista työttömyyttä. Tällöin työttömät henkilöt eivät työllisty avoimille työmarkkinoille ja työttömyys pitkittyy. (Ylikännö 2017, 155.) Rakennetyöttömyysriskin tasosta tai kehityssuunnasta ei kuitenkaan ole yksimielistä näkemystä (ks. esim. Obstbaum & Tuomala 2015, 7).

Kuvio 8. Työttömyysaste ja työttömyysasteen trendi 1989 (01)
– 2017 (12), 15–74-vuotiaat (Tilastokeskus 2017g)

Kuviosta voidaan havaita, että taloudellinen taantuma on vaikuttanut työttömyysasteen kehitykseen Suomessa myös 2000-luvun lopulta alkaneen taantumän jälkeen. Taantuma ei ole nostanut työttömyysastetta yhtä korkealle kuin 1990-luvun alun taantumassa. Tilastokeskuksen mukaan joulukuussa 2017 työttömiä oli 227 000, joka on 20 000 vähemmän kuin joulukuussa 2016. Työ- ja elinkeinoministeriön tilastoissa vastaava luku oli 295 500, joka on 62 600 vähemmän kuin vuosi sitten. Molemmissa tilastoissa työttömyys on siten vähentynyt. Joulukuussa 2016 työttömyysetuuksien saajia oli Suomessa noin 386 587 henkilöä, ja myös tämä luku on alempi kuin edellisenä vuotena. Työttömyysturvaetuuksia maksettiin yhteensä hieman alle viisi miljardia euroa (Kela 2017c).

Riskin merkitys yhteiskunnassa iän ja sukupuolen mukaan

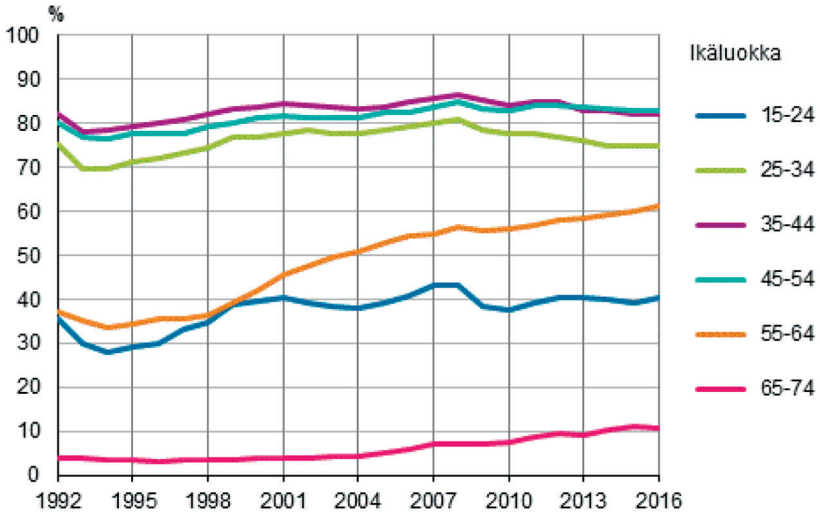
Työttömyyden riskin eroja selittävät useat tekijät kuten esimerkiksi ikä, työllisyystilanne, koulutustaso ja ammattiasema sekä sukupuoli. Seuraavaksi tarkastellaan iän ja sukupuolen merkitystä työttömyyden riskissä.

Taulukossa 8 tarkastellaan työttömyysasteita sukupuolen ja iän mukaan joulukuussa 2017. Tilastokeskuksen mukaan työttömyysaste oli 8,4 koko työikäisellä väestöllä, miehillä 8,9 ja naisilla 7,9. Taulukosta voidaan havaita, että miesten työttömyysaste on naisia matalampi ikäluokissa 25–34 ja 55–64. Tilastoluvut vaihtelivat vuoden aikana niin, että esimerkiksi huhtikuussa 2017 nuorimman ikäluokan työttömyysasteet iän mukaan tarkasteltuina olivat miehillä 31,9 ja naisilla 23,3 prosenttia (Tilastokeskus 2017f). Tilastokeskuksen työttömyysaste on korkein nuorimmalla ikäluokalla, mutta tilastoa voidaan pitää nuorten osalta myös vääristyneenä riippuen siitä, miten työttömän käsite halutaan määritellä. Tilastokeskuksen käyttämä työttömyysaste mittaa työttömien henkilöiden osuutta työvoimasta, johon kuuluvat työttömät ja työlliset. Työttömyysaste mittaa siten kyselyhetkellä itsensä työttömäksi tuntevien henkilöiden osuutta työvoimasta. Työttömien nuorten määrä voi sisältää myös opiskelijoita ja lisäksi työttömyysaste kuvaa työttömien osuutta kyseisen ikäryhmän työvoimasta. Työttömyysasteen jakajassa on siten vain pieni joukko nuoria. Hämäläinen ja Tuomala ovat arvioineet ei-opiskelevien nuorten työttömien osuuden olevan ikäryhmän väestöstä alle kaksi prosenttia alle 20-vuotiailla ja 20–24-vuotiailla kuusi prosenttia. Nuorilla on kuitenkin työttömyyskokemuksia kaikista ikäryhmistä suhteellisesti eniten. (Hämäläinen & Tuomala 2013, 1, 3–4.)

Taulukko 8. Työttömyysasteet sukupuolen ja iän mukaan joulukuussa 2017 (Tilastokeskus 2017g)

Työttömyysasteet iän mukaan	15–24	25–34	35–44	45–54	55–64
Miehet	18,4	7,3	7,0	8,8	8,9
Naiset	13,0	9,1	4,6	6,6	9,5

Työttömyyden riskiin liittyy keskeisesti työllisyystilanne. Kuviossa 9 verrataan työllisyysasteen kehitystä ikäryhmittäin vuosina 1992–2016. Kuviosta havaitaan, että eri ikäluokkien työllisyysasteen kehityksessä on eroja. Työllisyysaste on noussut viimeisen 20 vuoden aikana yli 25 prosentilla 55–64-vuotiaiden ikäluokassa. Myös vanhimman ikäluokan työllisyysaste on kolminkertaistunut 20 vuodessa. Taloudellisen taantuman alkuvaiheen aikana tapahtuneen notkahduksen jälkeen myös nuorimman ikäluokan työllisyysaste on noussut jonkin verran viime vuosina. (Tilastokeskus 2017d.)

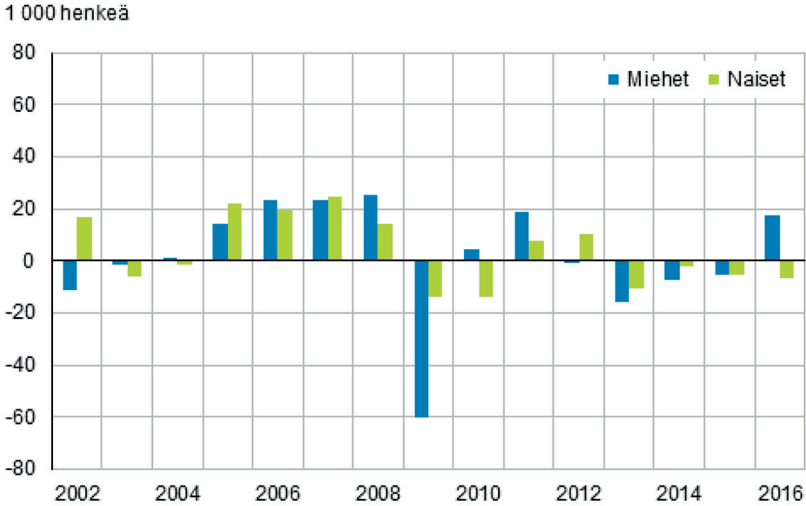

Kuvio 9. Työllisyysasteen kehitys ikäryhmittäin vuosina 1992–2016 (Tilastokeskus 2017d)

Kuviossa 10 on kuvattu työllisten määrän muutosta edellisestä vuodesta sukupuolen mukaan vuosina 2002–2016. Kuvioista voidaan päätellä, että miesten työllisyysaste reagoi vahvasti suhdanteiden muutoksiin. Tämä johtuu siitä, että miehiä työskentelee enemmän suhdanneherkillä aloilla. Naisten työllisyys on taas heikentynyt neljä vuotta peräkkäin, jota selittää osaltaan se, että julkisen sektorin työllisyys reagoi suhdanteisiin hitaammin. (Ks. Tilastokeskus 2017d.)

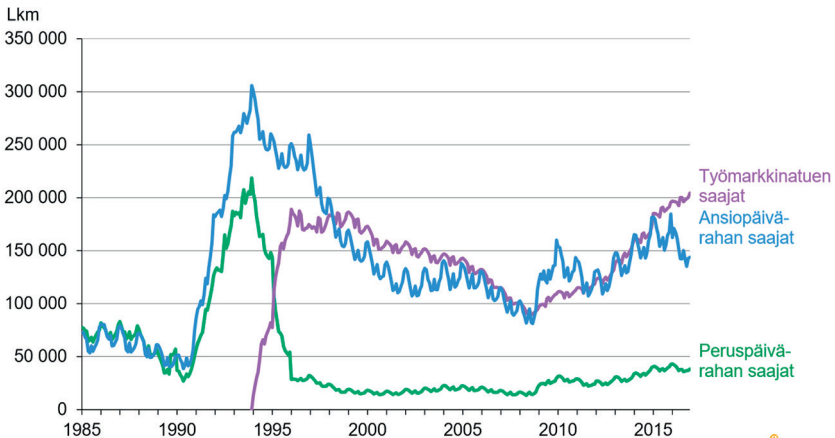
Kuviossa 11 on tarkasteltu työttömyysturvan saajien määrän kehitystä vuosina 1985–2016. Kuvioista voidaan päätellä taloudellisen taantuman merkitys työttömien määrää lisäävänä tekijänä. Tämä näkyy erityisen hyvin 1990-luvun alun taantumassa, mutta myös 2000-luvun lopun taantumassa vaikutus näkyy.

Taulukossa 9 on vertailtu kunkin ikäluokan työttömyysetuuksien prosentuaalista osuutta kaikista työttömyysetuuksien saajista 31.12.2016. Taulukosta voidaan päätellä, että nuorin ikäryhmä saa kaikista vähiten prosentuaalisesti työttömyysetuuksia. Tilaston perusteella työttömyysetuuksien saajien määrä jakaantuu muissa ikäluokissa suhteellisen tasaisesti. Naisia on kaikissa ikä-

Kuvio 10. Työllisten määrä edellisestä vuodesta sukupuolen mukaan vuosina 2002–2016 (Tilastokeskus 2017d)

luokissa etuudensaajina hieman miehiä vähemmän lukuun ottamatta keskimäistä ikäluokkaa. Tässä ikäluokassa miesten osuus on yllättävänkin matala verrattuna naisten osuuteen ja muihin ikäluokkiin. Mielenkiintoista sukupuol-

Kuvio 11. Työttömyysturvan saajat kuukauden lopussa vuosina 1985–2016 (Kela 2017c)

vien välisessä erossa on se, että ero syntyy lähinnä ansiosidonnaisen päivärahan määristä.

Taulukko 9. Työttömyysetuuksiensaajat kaikista etuuksien saajista (Kela 2017e)*

Työttömyysetuuksiensaajat kaikista etuuksien saajista, %	17–24	25–34	35–44	45–54	55–64
Miehet	6,1	12,3	9,9	11,1	11,7
Naiset	4,6	11,6	10,7	10,8	11,3

* Luvut on poimittu Kelan työttömyystilastoista.

Taulukossa 10 on jaoteltu työttömyysetuuksien saajat työttömyyden keston mukaan. Taulukosta voidaan päätellä, että kahden nuorimman ikäluokan työttömyys kestää pääsääntöisesti lyhyemmän ajan. Vastaavasti vanhemmilla ikäluokilla työttömyysetuuksien kesto on pääosin nouseva. Vanhemmalla ikäluokalla keston painottumista suurimpaan luokkaan selittää osittain ns. jatkettu päiväraha.

Taulukko 10. Työttömyysetuuksien kesto prosentteina ikäluokittain (Kela 2017e)*

Työttömyysetuuksien kesto prosentteina	17–24	25–34	35–44	45–54	55–64
0–4 viikkoa	29,1	14,0	12,9	12,3	7,6
5–12 viikkoa	26,9	15,7	14,0	13,9	9,8
13–26 viikkoa	22,7	22,3	19,0	18,0	13,0
27–52 viikkoa	12,8	18,7	18,7	18,2	15,4
53–104 viikkoa	7,0	20,6	22,8	22,0	23,0
105–/105–156 ja 157–	1,1/1,2	5,0/11,3	6,2/19,7	6,7/26,9	16,2/44,7

* Luvut on poimittu Kelan työttömyystilastoista. Yhdistetty kaksi ikäluokkaa ja laskettu keskiarvot kullekin ikäluokalle laskemalla yhteen eri työttömyysetuudet. Työmarkkinatuen osalta on laskettu erikseen 105–156 päivät ja päivät 157 päivän jälkeiseltä ajalta.

Vanhuuden riski

Määritelmä

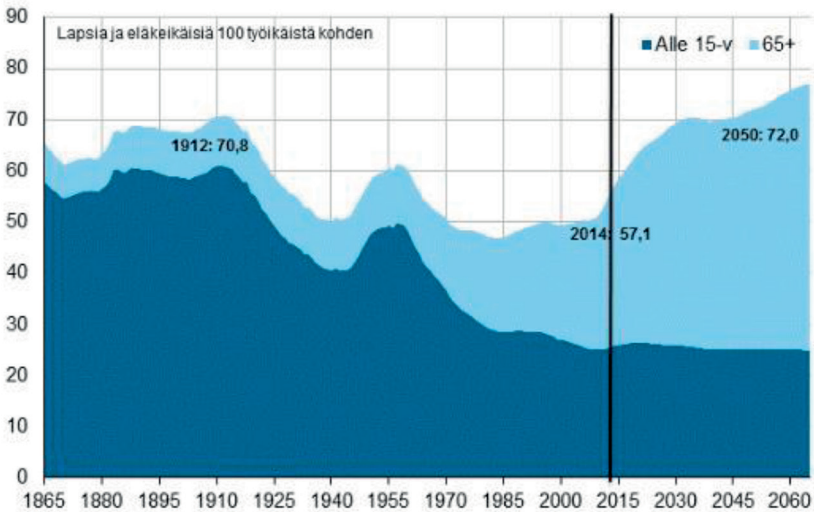
Vanhuuden riski liittyy keski-ikää seuraavaan ihmisen viimeiseen ikäkauteen, jolloin fyysiset ja henkiset voimavarat heikentyvät (MOT Kielitoimiston sanakirja). Usein ja myös tietyissä kansainvälisissä yhteyksissä ajatellaan vanhuuden liittyvän 65 vuoden iän täyttämiseen, mutta Suomessa vanhuksen käsitteellä ei ole kuitenkaan virallista ikämääritelmää. Vuosikymmeniä sitten 65-vuotiaat kuvastivat vanhusväestöä, mutta ihmisten eliniän piteneminen ja työolojen paraneminen on muuttanut tilanteen. Vanhuuden riski kohdistuu vain tietyn ikäiseen väestöön, joten kyse on paljon rajatumasta riskistä kuin esimerkiksi sairastumisen tai työkyvyttömyyden riskit. Vanhuuden riskin todennäköisyys on suuri kaikilla vanhuuseläkeikää lähestyvillä, sillä vakuutuskontekstissa riski liittyy tietyn iän täyttämiseen. Kyse on myös varautumisesta pitkäikäisyyden riskiin. Vanhuuden riski on siten pysyvä, kaikkia vanhuuseläkeiässä koskeva riski, jota ei voi välttää. Jokelainen kytkee vanhuuden riskin myös työkyvyttömyyden riskiin vanhuuseläkkeen liittyessä oletettuun työkyvyttömyyteen tietyssä iässä (Jokelainen 2004, 154). Vanhuuden riskin voi kuvata myös olevan prototyyppi perinteisestä sosiaalisesta riskistä (Huber & Stephens 2006, 146). Vanhuuden riski on toimeentuloriski, ja lisäksi riski voidaan luokitella elämänkaareen liittyväksi riskiksi. Vanhuuden riski voi olla täyttä tai osittaista siinä mielessä, että esimerkiksi suomalaisessa eläkejärjestelmässä voi valita, ottaako työeläkkeen täytenä vai osittaisena.

Vanhuuden riskiin liittyy myös keskeisesti ikääntymisen riskin käsite. Väestön ikääntyminen on globaali demografinen trendi, jota esiintyy lähes kaikkialla maailmassa. Väestön ikääntyminen liittyy sekä pidentyneeseen elinikään että matalampaan syntyvyyteen. (Ks. esim. Vaittinen 2016, 26.) Ikääntyminen voidaan luokitella myös uudeksi sosiaaliseksi riskiksi, sillä vanhuuden aikainen toimeentulo, hoiva ja sairastuminen muodostavat aiempaa suuremman riskin yksilölle ja myös koko yhteiskunnalle (Kuusela & Ollikainen 2005, 40–41). Ikääntymiseen liittyvissä sosiaalisissa riskeissä hoivan puute on esimerkki uudesta ja eläkkeen riittämätön taso perinteisestä riskistä (Timonen 2003, 41). Ikääntyminen vaikuttaa monelle osa-alueelle kuten esimer-

kiksi sairausmenoihin, eläkemenoihin, erilaisiin palveluihin, asumismenoihin ym. Vaikutukset ovat siten laaja-alaisia eivätkä ulotu vain eläke- ja sairausmenoihin.

Riskin merkitys yhteiskunnassa

Vuonna 2016 vanhuuseläkkeitä maksettiin lähes 24 miljardia euroa ja etuudensaajia oli yli 1,2 miljoonaa henkilöä (Eläketurvakeskus 2017b, 24). Vanhuuden riskillä on siten suuri merkitys yhteiskunnalle. Kuviosta 2 nähtiin, että vanhuuseläkkeensaajien määrä on noussut viime vuonna selvästi joutuksen muun muassa suurten ikäluokkien tulemisesta vanhuuseläkeikään (Kela 2017a). Kuviossa 12 tarkastellaan väestöllisen huoltosuhteen kehitystä Suomessa. Kuviossa voidaan havaita sekä syntyvyyden että kuolevuuden kehitys tai ennakoitu kehitys vuosina 1865–2065. Syntyvyys on laskenut eikä sen ennakoida nousevan lähivuosikymmeninä juurikaan. Sen sijaan elinikä pitenee lähivuosikymmeninä selvästi. Vuonna 1912 lapsia ja eläkeikäisiä 100 työikäistä kohden oli 70,8, ja vuonna 2050 suhteen ennakoivaan olevan lähes sama, 72,0. Vuoden 1912 luvuissa alle 15-vuotiaiden osuus oli selvästi merkittävämpi, koska elinikä oli matala ja syntyvyys korkea. Sen sijaan vuoden 2050 ennusteessa

Kuvio 12. Väestöllinen huoltosuhte 1865–2065 (Tilastokeskus 2015a)

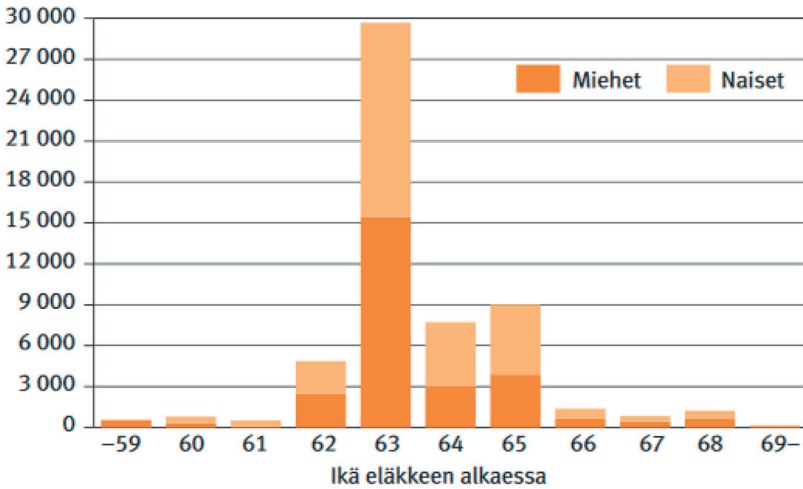

eliniän nousun ja syntyvyyden pysyessä ennallaan, ovat lasten ja eläkeläisten osuudet 100 työikäistä kohden hyvin erilaisia. (Tilastokeskus 2015a.)

Riskin merkitys yhteiskunnassa iän ja sukupuolen mukaan

Vanhuuden riskin eroja ei voida arvioida samalla tavalla kuin muita sosiaalisia riskejä, sillä eläkejärjestelmässä eläkeikä on tietty eläkeikä, vaikka eläkeikään hieman valintaa liittyykin.

Kuviossa 13 kuvataan työeläkejärjestelmästä vanhuuseläkkeelle siirtyneitä iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2016. Kuviosta voidaan havaita, että vanhuuden riski on toteutunut useimmilla vanhuuseläkkeensaajista 63 vuoden ikäisenä. Miesten ja naisten eläköitymisessä on vain pieniä eroja (naisia 55 %), joten vanhuusriskin ajoittuminen on suurin piirtein samanlainen. (Eläketurvakeskus 2017a, 24–25.) Vanhuusriskin ajoittuminen on kuitenkin ollut suurimmalla osalla eläkkeensaajista valittavissa, koska eläkeikä on ollut voimassa olleen eläkelainsäädännön mukaan joustava. Osalla julkisen sektorin työntekijöistä eläkeikä on kuitenkin ollut tietty tarkka eläkeikä ja osalla eläkkeensaajista on ollut muita selvästi alempi eläkeikä kuten esimerkiksi armeijan palveluksessa olleilla.

Kuvio 13. Vanhuuseläkkeelle siirtyneet iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2016 (vain työeläkkeensaajat) (Eläketurvakeskus 2017a, 2)

Koska naiset elävät keskimäärin miehiä pidempään, niin naisilla vanhuuden riski on keskimäärin pitkäkestoisempi. Vuonna 2016 kaikista vanhuuseläkkeensaajista miesten osuus oli noin 44 prosenttia, mutta yli 80-vuotiaiden ikäluokassa miesten osuus oli alentunut 35 prosenttiin (Eläketurvakeskus 2017b).

Taulukossa 11 on vertailtu varsinaista vanhuuseläkettä saavien väestöosuuksia ikäluokkien 55–59 ja 60–64 osalta. Taulukosta voidaan havaita vanhuuseläkettä saavien väestöosuuden olevan jo lähellä 30 prosenttia.

Taulukko 11. Varsinaista vanhuuseläkettä saavien väestöosuudet 31.12.2016 (Eläketurvakeskus 2017b)*

Osuus väestöstä	55–59	60–64
Miehet	1,4	28,7
Naiset	0,1	27,1

* Tiedot on poimittu Eläketurvakeskuksen tilastosta.

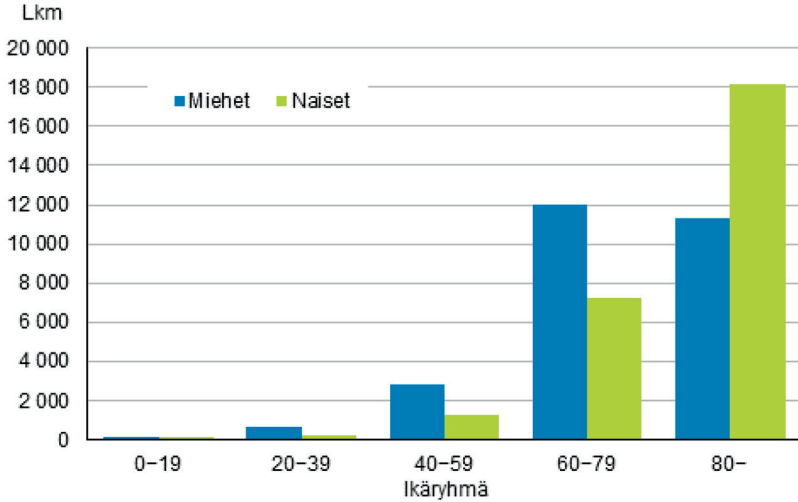
Kuoleman riski

Määritelmä ja riskin merkitys yhteiskunnassa

Kuolema tarkoittaa elämän päättymistä pysyvästi minä tahansa aikana ihmisen syntymän jälkeen (OECD). Lähiomaisen kuolema tarkoittaa usein toimeentuloriskiä lähiomaisille. Kuolema aiheuttaa myös kustannuksia. Kuoleman riski voidaan luokitella elämänskaareen liittyväksi riskiksi. Riskiin liittyy oleellisesti myös terveyden riski. Kuolevuuden riskin eroja yhteiskunnassa selittävät useat tekijät kuten esimerkiksi elintavat, ikä ja väestön ikärakenne, työllisyystilanne, koulutus- ja tulotaso ja sukupuoli (ks. esim. THL 2015, 1). Seuraavaksi tarkastellaan iän ja sukupuolen merkitystä kuoleman riskissä.

Riskin merkitys iän ja sukupuolen mukaan

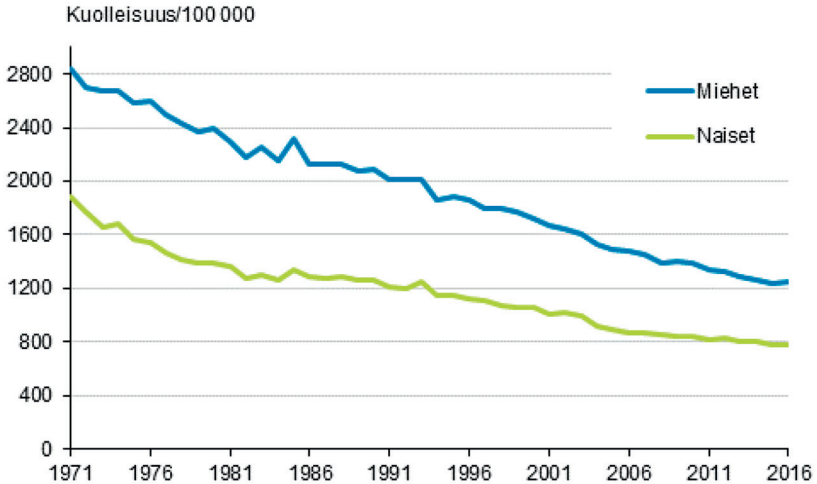
Vuonna 2016 Suomessa kuoli 54000 henkilöä, joista noin puolet oli miehiä ja puolet naisia. Vuonna 2011 keskimääräinen elinikä (mediaani) oli naisilla 85 ja miehillä 77 vuotta. (Tilastokeskus 2017a–c.) Kuviosta 14 voidaan havaita, että kuoleman riskin todennäköisyys nousee henkilöiden ikääntyessä, mutta riski kohdistuu kaikkiin ikäluokkiin ihmisen elämänskaarella. Nuorimmas-

Kuvio 14. Kuolleet ikäryhmittäin sukupuolen mukaan vuonna 2016 (Tilastokeskus 2017a)

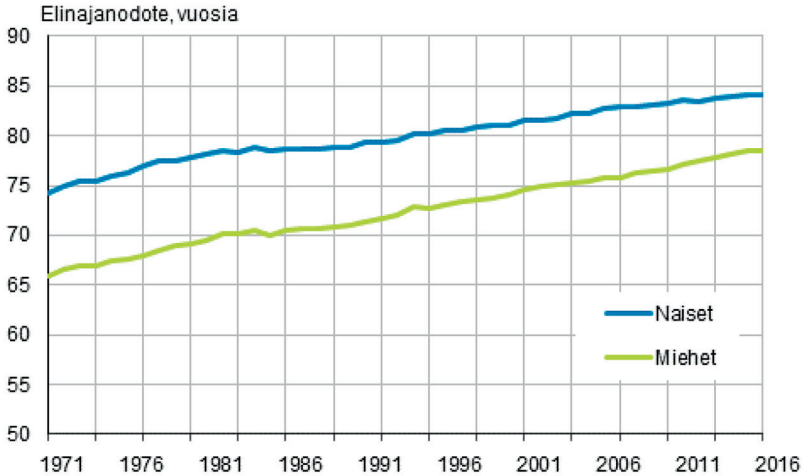
sa ikäryhmässä naisten ja miesten kuolleisuus on suurin piirtein samaa tasoa. Sen sijaan ikäryhmässä 20–39 voidaan havaita miesten osuuden olevan naisten osuutta noin kolme kertaa suurempi, jota selittää erityisesti miesten suurempi kuolleisuus erilaisissa onnettomuuksissa ja tapaturmissa. Miesten osuus on myös naisten osuutta suurempi 40–59-vuotiaissa ja 60–79-vuotiaissa. Sen sijaan naisten osuus on miehiä suurempi vähintään 80 vuotta täyttäneiden ryhmässä, jota selittää naisten miehiä keskimäärin korkeampi elinikä. Tilastokeskuksen vuoden 2014 raportin mukaan lähes joka kolmas työikäisenä, 15–64-vuotiaana, kuolleista menehtyi tapaturmiin, itsemurhiin ja alkoholi-peräisiin syihin. Tästä luvusta lähes 80 prosenttia on miehiä. (Tilastokeskus 2015b.) Sukupuolten välisiä kuolleisuuseroja selittävät erityisesti terveyskäyt-
tämisen erot, tietyt sairaudet, tapaturmat ja väkivalta sekä alkoholikuolemaan liittyvät syyt (ks. esim. Koskinen & Martelin 2007). Työikäisten osuus oli 15 prosenttia kaikista kuolleista, joista työikäisten miesten osuus oli kak-
sinkertainen naisten osuuteen verrattuna. Miesten kuolleisuus on kuitenkin pienentynyt nopeammin kuin naisten, joten sukupuolten välinen kuolleisuu-
sero on kaventunut. (Tilastokeskus 2017c.)

Kuviossa 15 tarkastellaan ikävakiotua kokonaiskuolleisuutta vuosina 1971–2016. Kuviosta voidaan havaita naisten ja miesten kuolleisuuden pääsääntöisesti alentuneen suhteellisen tasaisesti tarkastelujaksolla.

Kuvio 15. Ikävakioitu kokonaiskuolleisuus 1971–2016 (Tilastokeskus 2017c)

Kuviossa 16 on kuvattu vastasyntyneiden elinajanodotetta sukupuolen mukaan vuosina 1971–2016. Vuonna 2016 vastasyntyneen elinajanodote oli pojilla 78,4 ja tytöillä 84,1. Kuviosta voidaan havaita, että sukupuolten välinen ero vastasyntyneiden elinajanodotteissa on kaventunut viime vuosien aikana. (Tilastokeskus 2017b.)

Kuvio 16. Vastasyntyneiden elinajanodote sukupuolen mukaan vuosina 1971–2016 (Tilastokeskus 2017b)

Johtopäätökset ja yhteenveto

Artikkelin ensimmäisenä tavoitteena oli tutkia, miten sosiaalisen riskin käsitettä on määritelty ja millaisia merkityksiä käsitteelle on annettu. Sosiaalinen riski syntyy, kun yksilöön kohdistuvalla riskillä on laajempia yhteiskunnallisia seurauksia, yhteiskunta on tunnistanut riskin sosiaalisiksi ja yhteiskunnan kompleksisuus edellyttää riskien kollektiivista jakamista. Sosiaalinen riski tarkoittaa riskejä, jotka on lainsäädännössä määritelty henkilöriskeiksi. Sosiaalisia riskejä voidaan jaotella eri tavoin: osa luokitteluista määrittelee riskit sosiaalivakuutuksella vakuutettaviin riskeihin ja osa luokitteluista taas laajasti hyvinvointivaltioon ja yhteiskuntaan liittyviksi riskeiksi. Yleisin jaottelu on jakaa sosiaaliset riskit perinteisiin ja uusiin sosiaalisiin riskeihin. Perinteiset sosiaaliset riskit, esimerkiksi tapaturman ja vanhuuden riskit, pohjautuivat alun perin teollisuusyhteiskunnan syntyyn. Uudet sosiaaliset riskit ovat muodostuneet jälkiteollisen yhteiskunnan seurauksena. Uusia riskejä ovat esimerkiksi väestön ikääntyminen ja pitkäaikaistyöttömyys, jotka voidaan luokitella myös perinteisiksi sosiaalisiksi riskeiksi. Perinteisten ja uusien sosiaalisten riskien luokittelu on siten väljä, jonka vuoksi sama riski voidaan luokitella

toisessa maassa perinteiseksi ja toisessa maassa uudeksi sosiaaliseksi riskiksi. Perinteiset ja uudet riskit esiintyvät rinnakkain yhteiskunnassa, sillä perinteiset riskit eivät ole kadonneet ja uusia sosiaalisia riskejä on syntynyt. Sosiaaliset riskit voidaan jaotella myös esimerkiksi elämänkaareen, työttömyyteen ja terveyteen liittyviin riskeihin. Nämä riskit löytyvät useimmista sosiaalisten riskien luokitteluista. Elämänkaarella olevat sosiaaliset riskit voidaan jaotella eri vaiheisiin. Sosiaaliset riskit voivat ajoittua koko elämänkaaren ajalle syntymästä kuolemaan tai tiettyyn vaiheeseen elämänkaarella kuten esimerkiksi vanhuuteen.

Sosiaaliset riskit voivat olla jatkuvia tai jopa pysyviä tai ne voivat olla muuttuvia. Perinteiset sosiaaliset riskit ovat jatkuvia riskejä, mutta myös ne voivat muuttua ajan kuluessa, ja talouden kasvaessa. Uudet sosiaaliset riskit voivat olla myös muuttuvia ja osa riskeistä voi jopa hävitä. Uudesta sosiaalisesta riskistä voi tulla myös perinteinen riski ajan kuluessa. Esimerkiksi työttömyyden riski on alun perin ollut uudempi riski kuin tapaturman tai vanhuuden riski. Odotettavissa olevan eliniän kasvu on nostanut esille uudeksi riskiksi vanhaksi elämisen riskin, johon liittyy myös muita riskejä kuten sairastumisen riski. Myös tulevaisuudessa syntyy uusia sosiaalisia riskejä muun muassa teknologian kehityksen myötä, joita ei tällä hetkellä ole edes mahdollista ennakoita. Sosiaaliset riskit sisältävät yksilöllisiä riskejä, makrotason yhteisöllisiä riskejä ja makrotason järjestelmäriskkejä. Lähes kaikki sosiaaliset riskit voivat periaatteessa kohdistua kaikkiin ihmisiin, jolloin niistä tulee makrotasolla yhteisöllisiä riskejä. Makrotason järjestelmäriskeillä tarkoitetaan riskejä, jotka liittyvät esimerkiksi väestörakenteen muutoksiin. Sosiaaliset riskit voivat olla pakotettuja tai otettuja. Esimerkki pakotetusta riskistä on sairastumisen riski ja otetusta riskistä esimerkiksi opiskelun aloittaminen.

Artikkelin toisena tavoitteena oli määrittellä, millaisia sosiaalisia riskejä tutkimuksen kohteiksi valitut riskit ovat sekä millainen merkitys niillä on yhteiskunnassa. Sairastumisen riski voidaan luokitella toimeentuloon ja terveyteen liittyväksi riskiksi. Riski ajoittuu työkyvyttömyyden osalta työikäiseen väestöön ja kustannusten osalta koko väestöön. Lisäksi sairastumisen riskin esiintymiseen yhteiskunnassa vaikuttaa talouden kehitys, sillä sairauspäivärahojen määrä alenee taloudellisessa laskusuhdanteessa. Sairastumisen riski on

lyhytaikainen riski, jos riskiä arvioidaan vakuutus kontekstissa työkyvyttömyyden näkökulmasta. Sairaus voi sen sijaan jatkua pidempään tai se voi johtaa pysyvämpään työkyvyttömyyteen. Sairaus voi aiheuttaa myös riskin sairastumiseen liittyvistä kustannuksista, ja tältä kannalta tarkasteltuna riski voi olla myös pitkäkestoinen. Yksittäisen henkilön vakavaa sairastumista voidaan pitää harvinaisena riskinä, mutta lievemmat sairastumiset ovat yleisiä riskejä yhteiskunnassa. Sairastuminen on sekä mikrotason riski yksittäisen henkilön sairastuttua, että makrotason riski esimerkiksi pandemiatilanteissa. Sairastumisen riski nousee iän mukana lukuun ottamatta vanhinta ikäluokkaa (55–67 vuotta), jota selittää se, että osa ikäluokasta on jo eläkkeellä tai saa jotain muuta etuutta. Sairastumisen riski on miehillä pienempi kaikissa ikäluokissa, mutta ero on suhteellisen pieni. Naiset sairastavat keskimäärin hieman miehiä pidempään, mutta miehillä on enemmän vakavia sairauksia.

Työkyvyttömyyden riski voidaan luokitella toimeentulorisiksi ja terveyteen liittyväksi riskiksi, joka kohdistuu työikäiselle väestölle. Myös työkyvyttömyyden esiintyvyys yhteiskunnassa voi vähentyä hieman taloudellisessa laskusuhdanteessa. Työkyvyttömyys on pääsääntöisesti pitkäkestoinen riski, mutta työkyvyttömyys voi olla myös lyhytaikaisempaa. Yksittäisen henkilön pysyvää työkyvyttömyyttä voidaan pitää harvinaisempana riskinä. Työkyvyttömyyden riski kasvaa iän noustessa, mutta sukupuolella ei ole juurikaan merkitystä eri ikäluokkien osuuksia verrattaessa.

Työtapaturman ja ammattitaudin riskit voidaan luokitella toimeentulorisiksi ja terveyteen ja turvallisuuteen liittyväksi riskiksi. Riski kohdistuu työikäiseen väestöön ja koskee vain työelämässä olevia. Lisäksi työtapaturman riski on taloudellinen riski, sillä tapaturmien määrään vaikuttaa voimakkaasti talouden kehitys tehdyn työn määrän muutosten kautta. Työtapaturma on usein lyhytaikainen riski, mutta sen sijaan ammattitauti on yleensä pitkäkestoinen riski. Työtapaturma voi olla myös pitkäkestoinen riski, sillä työtapaturma voi johtaa myös pysyvään työkyvyttömyyteen. Työtapaturma on harvinaisempi riski kuin esimerkiksi sairastumisen riski, jos vuosittaisten työtapaturmien määrää verrataan maksettujen sairauspäivärahojen määrään. Ammattitaudin riski voidaan luokitella harvinaiseksi riskiksi. Tapaturman riski on suurimmillaan ikäluokissa 25–34 ja 45–54 (molemmat sukupuolet), joten riski ei nou-

se tasaisesti iän noustessa. Tapaturman riski on miehillä korkeampi kaikissa ikäluokissa, ja suurin osa tapaturmista sattuu miehille.

Työttömyyden riski voidaan luokitella toimeentuloriskiksi, joka kohdistuu työikäiseen väestöön. Työttömyyden riski on myös taloudellinen, sillä työttömyysriski nousee taloudellisessa laskusuhdanteessa ja laskee vastaavasti noususuhdanteessa. Työttömyyden riski on lyhytkestoinen riski, mutta työttömyydestä on tullut osalle suomalaisissa pitkäkestoinen riski. Tilapäinen työttömyys ei ole yleinen riski, muttei myöskään harvinainen riski. Pysyvämpi työttömyys on harvinaisempi riski, mutta sen todennäköisyys on ollut viime vuosina aiempaa suurempi rakennetyöttömyyden vuoksi. Tällöin puhutaan pitkäaikaistyöttömyydestä, joka on luokiteltu uudeksi sosiaaliseksi riskiksi. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan nuorimmalla ikäluokalla, 17–24 vuotta, on korkein työttömyysaste. Tehdyn tutkimuksen mukaan nuorten työttömyysaste on kuitenkin vain muutamia prosentteja, jos työttömyysaste lasketaan ei-opiskelevien nuorten työttömien osuudella ikäluokan väestöstä. Miesten työttömyysriski on keskimäärin korkeampi, ja työttömyyden riski reagoi vahvemmin suhdanteisiin. Nuorempien ikäluokkien työttömyys on lyhytaikaisempaa, kun taas vanhempien ikäluokkien työttömyys pitkittyy nuorempia ikäluokkia selvästi enemmän.

Vanhuuden riski on toimeentuloon ja elämäntaaraan liittyvä riski. Riski eroaa muista edellä kuvatuista riskeistä, sillä vanhuus liittyy tiettyyn elämäntavoiheeseen kaikilla vanhuusiässä olevilla. Riski voi olla lyhyt- tai pitkäkestoinen, johon vaikuttaa yksilöiden eliniän pituus. Vanhuuden riski on yleisin sosiaalista riskeistä (lukuun ottamatta sairauden riskiin kuuluvaa riskiä sairastumiseen liittyvistä kustannuksista). Vanhuuden riskiin liittyy keskeisesti ikääntymisen riski. Väestön ikääntyminen on lisännyt vanhuuden ajan kestoa ja ennusteiden mukaan ihmisten elinikä pitenee tulevaisuudessa edelleen. Vanhuuden riski on pitkäkestoisempi riski naisilla korkeamman eliniän vuoksi, mutta miesten keskimääräinen elinikä on noussut viime vuosina enemmän kuin naisten elinikä. Vanhuuden riski on myös varautumista pitkäikäisyyttä varten, joten vakuutettava aika ja eläkkeen maksuaika voivat olla kestoiltaan useita vuosikymmeniä.

Kuoleman riski on toimeentuloriski kuolleen henkilön lähiomaisille. Lisäksi riski voidaan luokitella elämänskaareen liittyväksi riskiksi, joka voi sattua missä tahansa vaiheessa elinkaarta. Kuoleman riski liittyy muihin riskeihin siinä mielessä, että sairastuminen, työtapaturma, ammattitauti ja työkyvyttömyys voivat johtaa myös kuoleman riskin toteutumiseen. Kuoleman riskin todennäköisyys nousee henkilöiden ikääntyessä. Miesten kuolleisuus on naisten kuolleisuutta korkeampi vanhinta ikäluokkaa lukuun ottamatta.

Lähteet

Kirjallisuus

- Albert, M. 2004. Vakuutuksen taloudellinen ja yhteiskunnallinen tehtävä. Julkaisussa K. Hellsten & T. Helne (toim.) Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kela.
- Andersen, S. N. & Ringdal, K. 2012. Welfare Regimes and Personal Risks. Julkaisussa H. Ervasti, J.G. Andersen, T. Fridberg & K. Ringdal (toim.) The Future of the Welfare state. Social Policy Attitudes and Social Capital in Europe. Edward Elgar, 17–45.
- Armingeon, K. 2006. Reconciling Competing Claims of the Welfare State Clientele: The Politics of Old and New Social Risk Coverage in Comparative Perspective. Julkaisussa K. Armingeon & G. Bonoli (toim.) The Politics of Post-Industrial Welfare States. Adapting Post War Social Policies to New Social Risks. Routledge, 100–122.
- Aven, T. & Renn, O. 2009. On Risk Defined as an Event Where the Outcome Is Uncertain. *Journal of Risk Research* 12(1), 1–11.
- Beck, U. 1999. *World Risk Society*. Polity Press.
- Blomgren, J., Mikkola H., Hiilamo, H. & Järvisalo, J. 2011. Suomalaisten terveydentila ja terveyteen liittyvät etuudet: indikaattoriseuranta 1995–2010. Kela: Nettityöpapereita 28/2011.
- Bonoli, G. 2006. New Social Risks and the Politics of Post-Industrial Social Policies. Julkaisussa K. Armingeon & G. Bonoli (toim.) The Politics of Post-Industrial Welfare States. Adapting Post War Social Policies to New Social Risks. Routledge, 3–26.
- Bonoli, G. 2007. Time Matters. Postindustrialization, New Social Risks, and Welfare State Adaptation in Advanced Industrial Democracies. *Comparative Political Studies* 40(5), 495–520.
- Culpitt, I. 1999. *Social Policy and Risk*. Sage Publications Ltd.
- D’Addio, A.-C. & Whiteford, P. 2008. From Separated Life Phases to Interrelated Life Risks. A Life Course Approach to Social Policy. Julkaisussa OECD. *Modernising Social Policy for the New Life Course*. OECD Publishing.
- Denney, D. 2005. *Risk and Society*. Sage Publications Ltd.

- Duverger, M. 1950. *Les finances publiques. Que sais-je?* No 415. Paris: Presses Universitaires de France. Saatu T. Helne 2004. Sosiaalivakuuttava hyvinvointiyhteiskunta. Julkaisussa K. Hellsten & T. Helne (toim.) *Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kela*, 222–239.
- Ebbinghaus, B. 2006. Trade Union Movements in Post-Industrial Welfare States: Opening up to New Social Interests? Julkaisussa K. Armingeon & G. Bonoli (toim.) *The Politics of Post-Industrial Welfare States. Adapting Post War Social Policies to New Social Risks*. Routledge, 100–122.
- Esping-Andersen, G. 1999. *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press.
- Ewald, F. 1991. Insurance and Risk. Julkaisussa G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (toim.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality with Two Lectures by and an Interview with Michael Foucault*. The University of Chicago Press, 197–210.
- Ewald, F. 2004. Vakuutusyhteiskunnan synty. Julkaisussa K. Hellsten & T. Helne (toim.) *Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kela*, 44–66.
- Forss, M., Kalimo, E. & Purola, T. 2004. Vakuutuksen periaate sosiaaliturvassa. Julkaisussa K. Hellsten & T. Helne (toim.) *Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kela*, 330–352.
- Franks, F.M., Davis, R., Bebbington, A. J., Ali, S. H., Kemp, D. & Scurrah, M. 2014. Conflict Translates Environmental and Social Risk into Business Costs. *CrossMark. PNAS* 111(21), 7576–7581.
- Graetz, G. & Fransk, D. M. 2016. Conceptualizing Social Risk and Business Risk Associated with Private Sector Development Projects. *Routledge. Journal of Risk Research* 19(5), 581–601.
- Gordon, C. 1991. Governmental Rationality: An Introduction. Julkaisussa G. Burchell, C. Gordon & P. Miller (toim.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality with Two Lectures by an Interview with Michael Foucault*. The University of Chicago Press, 1–51.
- Hagfors, R., Kajanoja, J. & Kangas, O. 2004. Sosiaalivakuutuksen laajuudesta, taloudesta ja oikeutuksesta. Julkaisussa K. Hellsten & T. Helne (toim.) *Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kela*, 284–307.
- Havakka, P. 2017. Lakisääteinen työtaturma- ja ammattitautivakuutus. Julkaisussa P. Havakka, M. Niemelä & H. Uusitalo (toim.) *Sosiaalivakuutus*. Helsinki: Finva, 177–198.
- Hellsten, K. 2000. Sosiaaliturva laman jälkeen, uuden vuosituhanen alussa. Julkaisussa E. Kalimo (toim.) *Tutkimus suuntaa sosiaaliturvaa 2000-luvulle*. Kansaneläkelaitos, 81–96.
- Hellsten, K. 2004. Kolmannen aallon sosiaaliturva ja Euroopan sosiaalinen malli? Julkaisussa K. Hellsten & T. Helne (toim.) *Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kela*, 118–149.
- Helne, T. 2004. Sosiaalivakuuttava hyvinvointiyhteiskunta. Julkaisussa K. Hellsten & T. Helne (toim.) *Vakuuttava sosiaalivakuutus? Kela*, 222–239.

- Hiilamo, H. & Saari, J. 2007. Omistamisen oikeudenmukaisuus. Julkaisussa J. Saari & A. B. Yeung (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. *Gaudeamus*, 257–273.
- Holzmann, R. & Jorgensen, S. 1999. Social Protection as Social Risk Management: Conceptual Underpinnings for the Social Protection Sector Strategy Paper. John Wiley & Sons, Ltd. *Journal of International Development* 11, 1005–1027.
- Holzmann, R. & Jorgensen, S. 2001. Social Risk Management: A New Conceptual Framework for Social Protection, and Beyond. Kluwer Academic Publishers. *International Tax and Public Finance* 8, 529–556.
- Huber, E. & Stephens, J. D. 2006. Combating Old and New Social Risks. Julkaisussa K. Armingeon & G. Bonoli (toim.) *The Politics of Post-Industrial Welfare States. Adapting Post War Social Policies to New Social Risks*. Routledge, 143–168.
- Huhtanen, R. 2017. Oikeudellinen näkökulma sosiaalivakuutukseen. Julkaisussa P. Havakka, M. Niemelä & H. Uusitalo (toim.) *Sosiaalivakuutus*. Helsinki: Finva, 57–84.
- Hämäläinen, U. & Tuomala, J. 2013. Faktaa nuorisotyöttömyydestä. VATT. VATT Policy Brief 2 (2013).
- Häusermann, S. 2012. The Politics of Old and New Social Policies. Julkaisussa G. Bonoli & D. Natali (toim.) *The Politics of the New Welfare State*. Oxford University Press, 111–132.
- Jokela, T., Lammi, V., Lohi, I. & Silvola, T. 2013. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy.
- Jokelainen, M. 2004. Sosiaalivakuutuksen käsitteestä ja järjestelmästä. Julkaisussa P. Havakka, M. Niemelä & H. Uusitalo (toim.) *Sosiaalivakuutus*. Helsinki: Finva, 152–183.
- Kamppinen, M., Raivola, P., Jokinen, P. & Karlsson, H. 1995. Riskit yhteiskunnassa. Maallikot ja asiantuntijat päätösten tekijöinä. *Gaudeamus*.
- Kangas, O. & Niemelä, M. 2017. Riskit, vakuutus ja sosiaalivakuutus. Julkaisussa P. Havakka, M. Niemelä & H. Uusitalo (toim.) *Sosiaalivakuutus*. Helsinki: Finva, 10–56.
- Kemshall, H. 2002. *Risk, Social Policy and Welfare*. Open University Press.
- Koskinen, S. & Martelin, T. 2007. Kuolevuus. Julkaisussa S. Koskinen ym. (toim.) *Suomen väestö*. *Gaudeamus*, 169–238.
- Kuusela, H. & Ollikainen, R. 2005. Riskit ja riskienhallinta-ajattelu. Julkaisussa H. Kuusela & R. Ollikainen (toim.) *Riskit ja riskienhallinta*. Tampere: Tampere University Press, 15–34.
- Lahelma, E., Manderbacka, K., Martikainen, P. & Rahkonen, O. 2003. Miesten ja naisten väliset sairastavuus- ja kuolleisuuserot. Julkaisussa I. Luoto, K. Viisainen & I. Kulmala (toim.) *Sukupuoli ja terveys*. Tampere: Vastapaino, 21–32.
- Macgill, S.M. & Siu, Y.L. 2004. The Nature of Risk. *Journal of Risk Research* 7(3), 315–352.
- McKinnon, R. 2004. Social Risk Management and the World Bank: Resetting the "Standards" for Social Security? *Journal of Risk Research* 7(3), 297–314.

- McKinnon, R., Brimblecombe, S., McClanahan, S. & Orton, I. 2014. Revisiting ISSA's Dynamic Social Security: 2007–2014, and beyond. *International Social Security Association. International Social Security Review* 67, (3–4).
- Merkhofer, M. W. 1987. *Decision Science and Social Risk Management. A Comparative Evaluation of Cost-Benefit Analysis, Decision Analysis, and Other Formal Decision-Aiding Approaches*. D. Reidel Publishing Company.
- O'Malley, P. 1992. Risk, Power and Crime Prevention. Taylor & Francis Online. *Economy and Society* 21(3), 252–275.
- Obstbaum, M. & Tuomala, J. 2015. Rakenteellisen työttömyyden riski kasvaa. VATT. VATT Policy Brief 2(2015).
- Pintelon, O., Cantillon, B., Van den Borch, K. & Whelan, C.T. 2013. The Social Stratification of Social Risks: The Relevance of Class for Social Investment Strategies. *Sage. Journal of European Social Policy* 23(1), 52–67.
- Rovny, A. E. 2014. The Capacity of Social Policies to Combat Poverty among New Social Risk Groups. *Sage. Journal of European Social Policy* 24(5), 405–423.
- Rantala, J. & Kivisaari, E. 2014. Vakuutusoppi. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy.
- Rawls, J. 1972. *A Theory of Justice*. Oxford University Press.
- Skipper, H. D. & Kwon, W. J. 2007. *Risk Management and Insurance. Perspectives in a Global Economy*. Blackwell Publishing.
- Sorsa, V.-P. 2011. Introduction. Julkaisussa V.-P. Sorsa (toim.) *Rethinking Social Risk in the Nordics*. Kalevi Sorsa -säätiö, 11–40.
- Taylor-Gooby, P. 2004a. New Social Risks in Postindustrial Society: Some Evidence on Responses to Active Labour Market Policies from Eurobarometer. *International Social Security Association. International Social Security Review* 57(45–64).
- Taylor-Gooby, P. (toim.) 2004b. *New Risks, New Welfare. The Transformation of the European Welfare State*. Oxford University Press.
- Taylor-Gooby, P. & Zinn, J. 2006. *The Current Significance of Risk*. Julkaisussa P. Taylor-Gooby & J. Zinn (toim.) *Risk in Social Science*. Oxford: Oxford University Press.
- Timonen, V. 2003. Uudet sosiaaliset riskit suomalaisessa ja ruotsalaisessa hyvinvointivaltiossa. Julkaisussa V.-M. Ritakallio (toim.) *Riskit, instituutiot ja tulokset*. Juhlakirja Olli Kankaan täyttävässä 50 vuotta. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimus nro 59, 19–42.
- Vaittinen, R. 2016. Väestön ikärakenteen merkitys kulutukselle, säästämiselle ja talouskasvulle. Julkaisussa S. Tenhunen & R. Vaittinen (toim.) *Eläketalous*. Helsinki: Finva, 24–46.
- Vanne, R. 2017. Sosiaalivakuutuksen talous. Julkaisussa P. Havakka, M. Niemelä & H. Uusitalo (toim.) *Sosiaalivakuutus*. Helsinki: Finva, 207–231.
- World Bank. 2003. *Social Risk Management: The World Bank's Approach to Social Protection in a Globalizing World*. Social Protection Department.
- Zinn, J. O. 2008. Introduction: The Contribution of Sociology to the Discourse on Risk and Uncertainty. Teoksessa J.O. Zinn (toim.) *Social Theories of Risk and Uncertainty. An Introduction*. Blackwell Publishing, 1–17.

Ylikännö, M. 2017. Työttömyysvakuutus. Julkaisussa P. Havakka, M. Niemelä & H. Uusitalo (toim.) Sosiaalivakuutus. Helsinki: Finva, 154–176.

Tilastoaineistot ja internet-lähteet

- Eläketurvakeskus: Katsaus eläketurvaan vuonna 2016. 2017a. https://www.etk.fi/wp-content/uploads/Katsaus_eläketurvaan_vuonna_2016.pdf (luettu 30.1.2018).
- Eläketurvakeskus: Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2016 (yhteisjulkaisu Kelan kanssa). 2017b. <https://www.etk.fi/wp-content/uploads/tilasto-suomen-eläkkeensaajista-2016.pdf> (luettu 30.1.2018).
- Finanssiala: Tapaturmat. 2017. <http://www.finanssiala.fi/vahingontorjunta/Sivut/Tapaturmat.aspx> (luettu 30.1.2018).
- Findikaattori: Taloudellinen huoltosuhde. 2017. <http://findikaattori.fi/fi/32> (luettu 30.1.2018).
- Kela: Kuviot-sarja: Eläkevakuutus 2017a. http://www.kela.fi/documents/10180/1630873/Eläkevakuutus_kuviot.pdf/cab4d598-75d1-4c8d-89e2-0c1a9316cbod (luettu 30.1.2018).
- Kela: Kuviot-sarja: Sairausvakuutus 2017b. http://www.kela.fi/documents/10180/1630873/Sairausvakuutus_kuviot.pdf/b780c37c-565e-4256-b2b3-cc111354c637 (luettu 30.1.2018).
- Kela: Kuviot-sarja: Työttömyysturva 2017c. http://www.kela.fi/documents/10180/1630873/Tyottomyysturva_kuviot.pdf/6da499a0-ood6-4ba7-a8e2-3045d393159d (luettu 30.1.2018).
- Kela: Sairausvakuutustilasto 2016. 2017d. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/224317/Kelan_sairausvakuutustilasto_2016.pdf?sequence=4 (luettu 30.1.2018).
- Kela: Tilasto Suomen työttömyysturvasta 2016. 2017e. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/225269/Tilasto_Suomen_tyottomyysturvasta_2016.pdf?sequence=1 (luettu 30.1.2018).
- Tapaturmavakuutuskeskus: Tilastot: Maksetut korvaukset 2017a <http://www.tvk.fi/tietopalvelu-ja-julkaisut/tilastot/maksetut-korvaukset/> (luettu 30.1.2018).
- Tapaturmavakuutuskeskus: Työtapaturmat – Tilastovuodet 2005–2015. 2017b. <http://www.tvk.fi/tietopalvelu-ja-julkaisut/tilastot/tyotapaturmatilastot/> (luettu 30.1.2018).
- THL: THL:n sairastavuusindeksi 2010–2012. Tilastokatsaus 9/2015. 2015. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/128991/Tilastokatsaus_THL_sairastavuusindeksi_2012.pdf?sequence=1 (luettu 30.1.2018).
- THL: Sosiaaliturvan menot ja rahoitus 2015. Tilastoraportti 7/2017. 2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132142/Tr_07_17_kokonaisraportti.pdf?sequence=4 (luettu 30.1.2018).
- THL: Tapaturmat Suomessa. 2018. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/turvallisuuden-edistaminen/tapaturmien-chkaisy/tapaturmat-suomessa> (luettu 30.1.2018).

- Tilastokeskus: Väestöennuste: 2015–2065. 2015a. http://www.stat.fi/til/vaenn/2015/vaenn_2015_2015-10-30_fi.pdf (luettu 30.1.2018).
- Tilastokeskus: Kuolemansyyt 2014. 2015b. http://www.stat.fi/til/ksyyt/2014/ksyyt_2014_2015-12-30_fi.pdf (luettu 30.1.2018).
- Tilastokeskus: Työvoimatutkimus: Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastojen vertailu. 2016. https://www.stat.fi/til/tyti/tyti_2016-08-23_men_001.html (luettu 30.1.2018).
- Tilastokeskus: Kuolleet 2016. 2017a. https://www.stat.fi/til/kuol/2016/kuol_2016_2017-04-28_fi.pdf (luettu 30.1.2018).
- Tilastokeskus: Kuolleet. Elinajan odote. 2017b. https://www.stat.fi/til/kuol/2016/01/kuol_2016_01_2017-10-27_fi.pdf (luettu 30.1.2018).
- Tilastokeskus: Kuolemansyyt 2017. 2017c. https://www.stat.fi/til/ksyyt/2016/ksyyt_2016_2017-12-29_fi.pdf (luettu 30.1.2018).
- Tilastokeskus: Työllisyys ja työttömyys vuonna 2016. 2017d. https://www.stat.fi/til/tyti/2016/13/tyti_2016_13_2017-04-12_kat_002_fi.html (luettu 30.1.2018).
- Tilastokeskus: Työtapaturmat 2015. 2017e. https://tilastokeskus.fi/til/ttap/2015/ttap_2015_2017-11-30_fi.pdf (luettu 30.1.2018).
- Tilastokeskus: Työvoimatutkimus. 2017f. https://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2017/04/tyti_2017_04_2017-05-24_fi.pdf (luettu 30.1.2018).
- Tilastokeskus: Työvoimatutkimus. 2017g. https://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2017/12/tyti_2017_12_2018-01-25_fi.pdf (luettu 30.1.2018).

Muut lähteet

- Duodecim terveystietokirjasto. Lääkärikirja Duodecim.
- Eurostat. 2013. European Statistics on Accidents at Work (ESAW). Summary Methodology. Methodologies & Working Papers. Saatavissa: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5926181/KS-RA-12-102-EN.PDF/56cd35ba1e8a-4af3-9f9a-b3c47611ff1c> (luettu 30.1.2018).
- Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta HE 309/1993.
- Kivekäs, Jukka. 2018. Luento Tampereen yliopistolla 22.1.2018.
- MOT: Kielitoimiston sanakirja.
- OECD: Glossary of statistical terms.
- Perustuslaki 731/1999.
- Sairausvakuutuslaki 1224/2004.
- Työtapaturma- ja ammattitautilaki 459/2015.